

The Diak logo is located in the top right corner of the page. It consists of the word "Diak" in a bold, pink, sans-serif font. The background of the page features a large, abstract graphic of overlapping pink and white curved shapes.

Emilie Bollström
Krista Sjöberg
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan
ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK), diakoniatyö
Opinnäytetyö, 2020

”KYLLÄ IHMINEN VOI MUUTTUA”

Rikosseuraamuksen aikaisia kokemuksia Kriminaalihuollon tukisäätiön Vertaistuki Redikseen ja Raittilan vertaistoimintaan osallistumisesta

TIIVISTELMÄ

Emilie Bollström & Krista Sjöberg

”Kyllä ihminen voi muuttua” - Rikosseuraamuksen aikaisia kokemuksia Kriminaalihuollon tukisäätiön Vertaistuki Redikseen ja Raittilan vertaistoimintaan osallistumisesta

78 s., 3 liitettä

Syksy 2020

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK), diakoniatyö

Opinnäytetyön tavoitteena oli kartoittaa ehdottoman vankeuden ja valvotun koevapauden aikaisia kokemuksia Kriminaalihuollon tukisäätiön Vertaistuki Redikseen ja Raittilan vertaistoimintaan osallistumisesta. Yksilöhaastatteluiden yhteydessä kerättiin kokemusten kartoittamisen lisäksi ideoita toimipisteiden toiminnan kehittämiseksi. Vertaistuki Rediksen ja Raittilan toiminnan keskiössä ovat vertaistuen tarjoamisen sekä päihitteettömyyden tukemisen lisäksi rikosseuraamusta suorittavien tukeminen rikosseuraamuksen aikana ja sen jälkeen.

Laadullisessa tutkimuksessa selvitettiin 1) Millaiseen toimintaan Vertaistuki Rediksessä/Raittilassa rikosseuraamusta suorittavat asiakkaat ovat osallistuneet? 2) Millaisia kokemuksia toimintaan osallistumisesta on? 3) Miten toimipisteiden toimintaa voisi kehittää? Opinnäytetyön diakoniatyön osuudessa kartoitettiin kokemuksia Helsingin seurakuntayhtymän diakoniatyöntekijöiden kohtaamisista toimipisteissä.

Tutkimukseen osallistui seitsemän ehdottoman vankeuden ja/tai valvotun koevapauden aikana toimipisteiden toimintaan osallistunutta henkilöä. Aineisto kerättiin teemahaastatteluilla loppuvuodesta 2019 ja tammikuun 2020 aikana. Haastattelut nauhoitettiin, aineisto litteroitiin tekstimuotoon ja sisältö analysoitiin aineistolähtöisesti.

Tutkimustulosten mukaan Vertaistuki Rediksen ja Raittilan toiminta tuki rikosseuraamuksen aikaista hyvinvointia ja jaksamista tuomalla sisältöä arkeen. Sosiaaliset suhteet ja vertaisten kanssa toimiminen tukivat päihitteetöntä elämäntapaa, rikoksista irrottautumista sekä rohkaisivat omana itsenä toimimiseen vahvistaen näkemystä itsessä tapahtuvan muutoksen mahdollisuudesta. Toimipisteissä asioiden hoitoon saatu konkreettinen apu nähtiin tarpeelliseksi ja sen koettiin helpottavan yhteiskuntaan paluuta. Rikosseuraamuksen aikana Vertaistuki Rediksen ja Raittilan toimintaan osallistuminen tapahtui määrättyinä päivinä. Tutkimustulosten mukaan rikosseuraamusasiakkaiden kohdalla toimipisteiden pysyvät viikko-ohjelmat ja toimintaan osallistumiseen kohdistuvat ehdot tekivät toiminnan sisällöstä yksipuolista. Verkostotyötä tehtäessä näitä ehtoja tulisi selkiyttää sekä yhdenmukaistaa kiinnittäen huomiota toiminnan sisällön monipuolistamiseen.

Asiasanat: erityisdiakonia, Kriminaalihuollon tukisäätiö, kriminaalityö, vertaistoiminta

ABSTRACT

Emilie Bollström & Krista Sjöberg

“A person can change.” - Experiences of participating in the peer-to-peer activities of Krits - Finnish Foundation for Supporting Ex-offenders Peer Support Redis and Raittila during criminal sanctions

78 p., 3 appendices

Autumn 2020

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Social Services, option in Diaconal Work

Bachelor of Social Services

The aim of this thesis was to map out the experiences the participants had on the peer-to-peer activities provided by Krits - Finnish Foundation for Supporting Ex-offenders, Peer Support Redis and Raittila during the imprisonment and supervised parole. Furthermore, to collect ideas for developing organisation's activities. Peer Support Redis and Raittila offer peer support and support individuals in the abstinence of sub-stance abuse as well as support individuals completing criminal sanctions both during and after criminal sanctions.

This qualitative study focused on the following questions: 1) What activities provided by Peer Support Redis/Raittila did the customers participated in during criminal sanctions? 2) What were their experiences of them? 3) How could these activities be developed? The part of the thesis part that involved church diaconial work, experiences were mapped out about the encounters of Helsinki Parish Union's church workers at the different premises of the organisation.

Seven individuals who participated in the operations during probation and/or supervised parole participated in the study. The material was collected by means of thematic interviews that were held at the end of 2019 and in January 2020. The interviews were recorded, the material was transcribed in text format and the content was analysed on the basis of material.

According to the results of the study, the operations of Peer Support Redis and Raittila promoted wellbeing and coping during criminal sanctions by providing content in everyday life. Social relationships and operating with peers promoted a lifestyle free of substance abuse, desistance from crime as well as encouraged independence in individuals, while strengthening the vision of potential change in one's self. The concrete help provided at the different locations for managing issues was necessary and it was considered to facilitate reintegration in society. Participation in activities during criminal sanctions took place on specifically determined days. Organisation's permanent weekly programmes and conditions that were subjected to the participation in activities, made the content of the operations tendentious. The conditions concerning the individuals' participation in operations alongside criminal sanctions should be made clearer and more uniform when carrying out networking work, while paying attention to making the operations more diverse.

Key words: special social work of the church, Krits -Finnish Foundation for Supporting Ex-offenders, criminal work, peer-to-peer work

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TÄYSI-ikäisten yleiset rangaistuslajit	7
2.1 Ehdollinen vankeus ja yhdyskuntapalvelu	8
2.2 Ehdoton vankeus	9
2.3 Valvontarangaistus.....	10
3 RIKOSTEN TEON TAUSTALLA VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ.....	12
4 TOIMINTAMAHDOLLISUUDET RIKOSSEURAAMUKSEN AIKANA.....	17
5 SOSIAALITYÖN KUNTOUTTAVA NÄKÖKULMA.....	21
6 VERTAISTUKI OSANA KUNTOUTUMISTA	25
7 KRIMINAALIHUOLLON TUKISÄÄTIÖ	29
7.1 Vertaistuki Redis	30
7.2 Raittila	31
8 DIAKONIAITYÖ	35
8.1 Kriminaalityön historia	36
8.2 Helsingin seurakuntayhtymän erityisdiakonia	37
9 LAADULLINEN TUTKIMUS JA AINEISTON KÄSITTELY	40
10 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET.....	43
10.1 Tutkimuskysymykset.....	44
10.2 Opinnäytetyön vaiheet	44
10.3 Aineiston keruu ja sisällönanalyysi.....	46
11 TUTKIMUSTULOKSET.....	48
11.1 Kokemuksia Vertaistuki Rediksen ja Raittilan toiminnasta	50
11.2 Kokemuksia diakoniatyöntekijöiden kohtaamisista.....	53
11.3 Kehittämideoita.....	54
12 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	57

12.1 Ammatillinen kasvu	64
12.2 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	66
12.3 Opinnäytetyön arviointi.....	70
12.4 Jatkotutkimusideoita.....	72
LÄHTEET	74
LIITE 1. Kirje haastateltavalle	79
LIITE 2. Haastattelu ja aineiston käyttö lupa	80
LIITE 3. Haastattelukysymykset.....	81

1 JOHDANTO

Oikeusministeriön hallinnonalan tulevaisuuskatsaukseen on kirjattu vuonna 2014, että rikosseuraamusasiakkaiden asteittaisella vapauttamisella voidaan lisätä yhteiskunnan turvallisuutta ja valvontarangaistusten käytöllä parantaa rikosseuraamukseen tuomittujen yhteiskuntaan sopeutumista. Katsauksen mukaan rikosseuraamuksen aikaista matalan kynnyksen toimintoihin osallistumista tulisi lisätä, kuten muutakin oikea-aikaista verkostotyötä. (Oikeusministeriö 2014.) Rikosseuraamuslaitoksen tavoite vuosille 2019–2022 on valmentaa rikosseuraamusasiakkaita rikoksettomaan elämään sekä parantaa yhteiskunnan turvallisuutta vähentämällä rikosseuraamukseen tuomittujen riskiä uusintarikollisuuteen. Rikosseuraamuslaitoksen strategiassa verkostotyön rakentaminen hallittua vapauttamista ja avoimia rangaistusmuotoja tukevaksi nähdään tärkeäksi. (Rikosseuraamuslaitos. Risen strategiakartta. Tavoitteet ja kehittämisalueet kaudelle 2019–2022. Vuoden 2019 toimenpiteet.) Kriminaalihuollon tukisäätiön strategiassa 2019–2021 palvelutoiminnan keskiössä ovat rinnalla kulkeminen vankeudesta vapauteen sekä vapautumista tukevien palveluiden tarjoaminen vankiloihin. Palveluiden tarkoituksena on tavoittaa pääkaupunkiseudulle vankilasta vapautuvat mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Kriminaalihuollon tukisäätiö. Strategia 2019–2021.)

Ajatus opinnäytetyön aiheesta syntyi kiinnostuksesta kriminaalityötä, yhteiskuntaan paluun tukemisen keinoja ja niiden kehittämistä kohtaan. Kriminaalihuollon tukisäätiön vertaistoimintaa järjestävien Vertaistuki Rediksen ja Raittilan toiminnan tarkoituksena on vertaistuen tarjoamisen ja päihteettömyyden tukemisen lisäksi tukea rikosseuraamusta suorittavia rangaistuksen aikana ja sen jälkeen (Marko Karuvaara, henkilökohtainen tiedonanto 4.7.2019; Jonna Vähäkuopus, henkilökohtainen tiedonanto 6.8.2019). Toimipisteiden toimintoihin liittyen on tehty opinnäytetöitä, mutta rajatun asiakasryhmän kokemuksia toimintaan osallistumisesta ei ole aiemmin kartoitettu. Rikosseuraamuksen aikana toimintaan osallistuminen on Rikosseuraamuslaitoksen ja/tai vankilan kontrollin alaista, minkä vuoksi rikosseuraamusta suorittavien tilanne eroaa muista kävijöistä.

Opinnäytetyön kohderyhmä rajattiin ehdottoman vankeuden tai valvotun koevapauden aikana toimipisteiden toimintaan osallistuneisiin.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jonka aineisto kerättiin haastattelemalla seitsemää (7) valvotun koevapauden ja/tai ehdottoman vankeuden aikana Vertaistuki Redikseen tai Raittilan vertaistoimintoihin osallistunutta. Tutkimuskysymyksillä kartoitettiin 1) Millaiseen toimintaan Vertaistuki Rediksessä/Raittilassa rikosseuraamusta suorittavat asiakkaat ovat osallistuneet? 2) Millaisia kokemuksia toimintaan osallistumisesta on? 3) Miten toimipisteiden toimintaa voisi kehittää? Tutkimusaineisto kerättiin teemahaastatteluilla loppuvuodesta 2019 ja tammikuun 2020 aikana. Haastattelut nauhoitettiin, aineisto litteroitiin tekstimuotoon ja sisältö analysoitiin aineistolähtöisesti.

Kriminaalihuollon tukisäätiö on uskonnollisesti sitoutumaton, mutta Vertaistuki Rediksessä ja Raittilassa on mahdollistettu diakoniatyöntekijöiden tapaaminen joka toinen viikko (Marko Karuvaara, henkilökohtainen tiedonanto 4.7.2019; Jonna Vähäkuopus, henkilökohtainen tiedonanto 6.8.2019). Sosionomi (AMK) diakoniatyön -tutkintoa suorittavien opinnäytetyössä tulee olla kirkon alaan liittyvä osuus. Tässä osuudessa avaamme diakoniatyön käsitettä, kirkon kriminaalityön historiaa sekä Helsingin seurakuntayhtymän erityisdiakonian tekemää kriminaalityötä. Yksilöhaastatteluiden yhteydessä kartoitimme myös kokemuksia toimipisteissä käyvien diakoniatyöntekijöiden kohtaamisista, joita johtopäätöksissä tarkastelemme yhteistyön kehittämisen näkökulmasta. Saatuja tutkimustuloksia on tarkoitus hyödyntää toimipisteiden toiminnan ja verkostotyön kehittämisen tukena.

Teoreettisessa taustoituksessa avaamme täysi-ikäisten yleiset rangaistuslajit ja niihin liittyviä käytänteitä sekä kuvaamme rikosten teon taustalla vaikuttavia tekijöitä kriminologisten teorioiden kautta. Näiden lisäksi kerromme millaisia toimintamahdollisuuksia vankeuslain (L 767/2005) mukaisesti rikosseuraamusta vankilassa suorittavalla henkilöllä on. Sosiaalityötä lähestymme kuntouttavan sosiaalityön sekä desistanssin eli rikoksista irrottautumisen näkökulmasta. Vertaistuki Rediksen ja Raittilan toiminta on rakentunut vertaistuellisuuden ympärille, jonka merkitystä tarkastelemme yhtenä osana rikosseuraamusasiakkaiden kuntoutumista ja rikoksista irrottautumista.

2 TÄYSI-IKÄISTEN YLEISET RANGAISTUSLAJIT

Rikoksella tarkoitetaan tekoa, jonka tuomittavuuteen vaikuttavat yhteiskunnan olosuhteet sekä teon haitallisuus yhteiskunnalle tai sen jäsenille. Rikosten tuomittavuuden taustalla näkyvät ihmisten käsitykset ja asenteet, joihin voivat vaikuttaa mm. kulttuurilliset tekijät. (Rikoksentorjuntaneuvosto.) Suomessa rikoksiksi luokiteltavat teot on määritelty rikoslaisissa (L 39/1889) (Kivivuori 2013, 20). Rikoslain (L 39/1889) mukaan Suomessa täysi-ikäisten yleiset rangaistuslajit ovat rikesakko, sakko, yhdyskuntapalvelu, ehdollinen vankeus, ehdoton vankeus ja valvontarangaistukset. Rikosseuraamus voidaan antaa myös yhdistelmä-rangaistuksena, jolla tarkoitetaan tuomiota, joka koostuu ehdottomasta vankeudesta ja enintään vuoden mittaisesta seuranta-ajasta. (L 39/1889.)

Rikosseuraamusasiakkaalla tarkoitetaan rikoslain (L 39/1889) mukaisesta rikoksesta tuomittua henkilöä (L 953/2009). Opinnäytetyössä käytämme rikosseuraamusasiakas käsitettä lain määrittämisen mukaisesti. Vanki sanaa käytettäessä viitamme suljetussa vankilassa tai avolaitoksessa rikosseuraamustaan suorittaviin henkilöihin.

Suomen oikeusministeriön alaisuudessa toimiva Rikosseuraamuslaitos toteuttaa oikeusministeriön linjausten mukaista kriminaalipolitiikkaa. Valtionhallinnon organisaationa Rikosseuraamuslaitos vastaa rikosseuraamusten täytäntöönpanosta ja niiden seurannasta. Täytäntöönpanovastuu koskee tutkintavankeuksia, yhdyskuntaseuraamuksia sekä vankeusrangaistuksia. Rikosseuraamuslaitos huolehtii, että vankeusrangaistukset ja yhdyskuntaseuraamukset tulevat voimaan lainmukaisesti ja turvallisesti. Rikosseuraamuslaitoksen tehtävä on valvoa, että rikoksesta epäilty tai tuomittu pysyy vangittuna määrätyn ajan. Tämän lisäksi Rikosseuraamuslaitos valvoo ehdonalaista vapautta päästettyjä. (L 953/2009.) Vankiloiden vastuulla on huolehtia käytännön tasolla vankeusrangaistusten toteutumisesta (Rikosseuraamuslaitos 2018c, 11).

Rikosseuraamuslaitoksen toiminta ja arvot pohjautuvat oikeusturvaan, yhdenvertaisuuteen sekä ajatukseen ihmisen mahdollisuudesta muuttua ja kasvaa.

Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan tavoitteena on parantaa rikoksesta tuomit-
tujen valmiuksia rikoksettomaan elämään sekä tukea yhteiskuntaan sijoittumista.
(L 953/2009; Rikosseuraamuslaitos 29.1.2020. Arvot ja strategia.)

Rikosseuraamuslaitoksen vuoden 2018 tilastoinnin mukaan 2009–2018 välisenä
aikana vankeuteen tuomittujen pitkäaikaisvankien määrä lisääntyi. Neljännes
vangeista suoritti vuodesta kahteen vuoteen kestävästä vankeustuomiota. Viides-
osalla vangeista tuomion pituus oli kahdesta neljään vuoteen ja yli kahdeksan
vuoden tuomioita suoritti 10 % vangeista. Vuonna 2018 vapautui 3166 vankeus-
vankia, joista 40 prosentilla tuomion pituus oli enintään kolme kuukautta. Yli kaksi
vuotta vankilassa olleita vapautui 369, joista reilu puolet vapautui avolaitoksista.
Keskimääräinen tuomion pituus oli 10,9 kuukautta. Valvotussa koevapaudessa
oli päivittäin keskimäärin 207 henkilöä. Valvottuun koevapauteen sijoitettiin
vuonna 2018 yhteensä 749 rikosseuraamusta suorittavaa. (Rikosseuraamuslai-
tos 2018c, 13–15.)

2.1 Ehdollinen vankeus ja yhdyskuntapalvelu

Ehdollinen vankeus on käytännössä ehdollisessa vapaudessa suoritettava ran-
gaistus. Ehdollista vankeutta voidaan määrätä enintään kahden vuoden mittai-
sista ehdottomista vankeustuomioista. Ehdollisen vankeuden ollessa 8 kuukautta
tai pidempi voidaan sen oheen määrätä yhdyskuntapalvelua. Lakimuutoksen
myötä, joka astui voimaan 1.1.2020, ehdollisen vankeuden oheen määrättävä
yhdyskuntapalvelu on 14–90 tuntia. Ehdollisessa vankeusrangaistuksessa van-
keuden täytäntöönpanoa lykätään vuodesta kolmeen vuoteen kestäväällä koe-
ajalla. Ehdollista vankeutta suorittavan syyllistyessä koeaikana uuteen rikokseen
voidaan alkuperäinen tuomio määrätä täytäntöön pantavaksi vankeutena. (L
39/1889; Rikosseuraamuslaitos 2018a.)

Ehdollisen tuomion jäädessä alle 8 kuukauden mittaiseksi voidaan tuomio antaa
rikosseuraamukseen tuomitun suostumuksella suoraan yhdyskuntapalveluna.
Yhdyskuntapalvelua voidaan määrätä 14–240 tuntia. Yhdyskuntapalvelu on Ri-
kosseuraamusviraston määräämää ja valvomaan yleishyödyllistä palkatonta työtä,

johon yhdyskuntapalveluksen suorittaja on arvioitu kykeneväksi. Yhdyskuntapalvelua varten tehdään rangaistusajan suunnitelma, jota tuomitun tulee noudattaa. (Rikosseuraamuslaitos 2018b.)

2.2 Ehdoton vankeus

Rikoslain (L 39/1889) mukaan ehdoton vankeusrangaistus on vapauden menettämistä tai sen rajoittamista keinoin, jotka määritellään tarkemmin vankeuslaissa (L 767/2005). Ehdoton vankeusrangaistus voidaan määrätä määräaikaisena tai elinkautisena. Määräaikaisen vankeusrangaistuksen pituus on 14 vuorokaudesta 12 vuoteen ja yhdistelmärankaistuksena annetun tuomion pituus on maksimissaan 15 vuotta. (L 39/1889.) Ehdottoman vankeusrangaistuksen loppuosa muutetaan lähes poikkeuksetta ehdolliseksi vankeudeksi. Ehdollisen vankeuden ollessa yli vuoden mittainen liitetään ehdolliseen vapauttamiseen rikosseuraamusta suorittavan valvonta. (Rikosseuraamuslaitos 2018c, 5.) Elinkautisesta vankeusrangaistuksesta vapautuminen voi tapahtua hovioikeuden päätöksellä aikaisintaan 12 vuoden vankeuden jälkeen. Alle 21-vuotiaana elinkautiseen tuomitun vapautuminen voi tapahtua aikaisintaan 10 vuoden vankeuden jälkeen. Suomessa presidentillä on valta armahtaa elinkautiseen tuomittu henkilö. (Rikosseuraamuslaitos 2018a.)

Ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitut sijoitetaan suljettuihin vankiloihin tai avolaitoksiin. Avolaitoksissa rangaistusta suorittavilla on vapaus olla ja liikkua vankilan alueella ilman välitöntä valvontaa. Rangaistusta suorittavaa voidaan kuitenkin valvoa vankilan tiloihin asennetuilla tai vangille annetuilla teknisillä välineillä. Avolaitokseen sijoittamisen ensisijaisena edellytyksenä on päihteettömyyteen ja päihteettömyyden valvontaan sitoutuminen. Mikäli on perustellusti syytä epäillä tuomitun soveltuvuutta avolaitokseen tai avolaitoksen toimintaan sitoutumista, sijoitetaan tuomittu suljettuun vankilaan. Sijoittamiseen vaikuttavat tuomitun oma toive sijoituspaikasta sekä avolaitosten paikkatilanne rangaistuksen alkaessa tai sen aikana. Tuomittu voidaan siirtää suljetusta vankilasta avolaitokseen rangaistuksen aikana, mikäli sen katsotaan edistävän rangaistusajan suunnitelman toteutumista. (L 767/2005.)

Vankeus- ja valvontarangaistuksiin voidaan liittää toimintakyvyn mukainen työ- tai toimintavelvoite, jonka aikana rikkoseuraamusta suorittava on velvollinen osallistumaan valmentavaan tai kuntouttavaan toimintaan. Työ- ja toimintavelvoitteisten toimintojen lähtökohtana ja tavoitteena on rikoksettoman elämän tukeminen. Rangaistusajan suunnitelmassa määritettyihin toimintoihin osallistuminen voi tapahtua vankilassa tai vankilan ulkopuolella. Työ- ja toiminta-aika voi pitää sisälleen esimerkiksi päihdekuntoutusta, muuta kuntotuttavaa toimintaa tai opiskelua. Osallistumisvelvoitteisissa toiminta-ajoissa huomioidaan soveltuvin osin työaikalainsäädäntö sekä työsuojelussa- ja turvallisuudessa niihin liittyvä lainsäädäntö. (L 767/2005.)

2.3 Valvontarangaistus

Valvontarangaistusten toimeenpanosta ja seurannasta vastaa Rikosseuraamuslaitos (Rikosseuraamuslaitos 2018b). Rikoslain (L 39/1889) mukaan, enintään kuuden kuukauden mittaisen ehdottoman vankeuden sijasta, rikoksesta tuomittu voidaan määrätä rikoksentekijän sekä samassa taloudessa asuvien suostumuksella samanmittaiseen valvontarangaistukseen. Valvontarangaistusta suorittava sitoutuu olemaan määrättyinä aikoina rangaistusajan suunnitelmassa mainitussa osoitteessa. Valvontarangaistukseen suostunutta velvoittaa rangaistuksen suorittamiseen määritetyt ehdot. Tämän lisäksi hänellä on osallistumisvelvollisuus toimintoihin, jotka määritetään rangaistusajalle tehtävässä suunnitelmassa. (L 39/1889.)

Rikoslain (L 39/1889) mukaan vankeuteen tuomitulla on mahdollisuus valvottuun koevapauteen aikaisintaan kuusi kuukautta ennen ehdottoman vankeusrangaistuksen päättymistä tai ehdonalaiseen vapautumista. Elinkautiseen vankeuteen tuomitun mahdollisuutta valvottuun koevapauteen ennen ehdonalaiseen vapauttamista voidaan harkita, kun tuomiota on suoritettu vähintään 12 vuotta. (L 39/1889.) Henkilön sopivuutta valvottuun koevapauteen arvioidaan rikosseuraamusta suorittavan taustan, vankilakäyttäytymisen ja rangaistusajan suunnitelman perusteella (Hautala & Kaarakka 2018, 322). Valvottu koevapaus on valvontarangaistuksen muoto, joka on käytännössä tuomion saaneen seuraamista teknisin

välinein ja muilla tavoin. Valvottua koevapautta varten laaditaan toimeenpanosuunnitelma, jossa määritellään ehdot, joihin valvottuun koevapauteen päästettävän on sitouduttava. Koevapaudessa olevalta edellytetään mm. päihteettömyyttä ja työ- tai toimintavelvoitteiden suorittamista määrättyinä toiminta-aikoina. (Rikosseuraamuslaitos 2014.) Laki valvotusta koevapaudesta (L 629/2013) määrittää valvotun koevapauden täytäntöönpanoon liittyvät toimenpiteet rikoslakia (L 39/1889) tarkemmin (L 629/2013).

3 RIKOSTEN TEON TAUSTALLA VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ

Kriminologiassa tutkitaan sosiaalisia sekä yhteiskunnan rakenteellisia tekijöitä ja näiden välistä vuorovaikutusta, jotka voivat vaikuttaa rikosten teon taustalla (Rikoksantorjunta). Kriminologinen tutkimus kohdistuu rikoskäyttäytymiseen ja rikoskäyttämisen synnyttämiin yhteiskunnallisiin tai yksilöllisiin reaktioihin (Kivivuori 2013, 17). Kriminologiassa on mahdollista toimia eri tieteenaloja ylittäen ja esimerkiksi sosiologian tai psykologian tutkimuksia hyödyntäen. Kriminologisia tutkimusnäyttöön perustuvia teorioita, jotka selittävät rikosten taustalla vaikuttavia tekijöitä ovat evoluutiokriminologia, valikoitumisteoria, sosiaalinen paineteoria, sosiaalisen kontrollinteoria, oppimisteoria, leimaamisteoria ja rutiinitoimintojen teoria. (Kivivuori 2013, 13, 16–17; Rikoksantorjuntaneuvosto.) Nämä teoriat eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan osittain toisiaan täydentäviä sekä erilaisia näkökulmia samoihin asioihin antavia (Kivivuori 2013, 354).

Evoluutiokriminologia pohjautuu Darwinin evoluutioteoriaan selittämällä asioita ihmisen luonnonvalinnan seurauksena syntyneen käyttäytymisstrategioiden näkökulmasta. Tutkimuksellinen kiinnostus kohdistuu ympäristöoloihin, jotka laukaisevat strategian käyttöönoton sekä ihmisten käyttäytymisen universaaleihin piirteisiin. (Kivivuori 2013, 13, 51, 71, 352; Rikoksantorjuntaneuvosto.) Alttius norminvastaisen teon tekemiseen voi altistaa muidenkin normien rikkomiseen. Alttius yksinään ei kuitenkaan selitä yhteiskunnassa tapahtuvien rikosten määrää, vaan siihen voi vaikuttaa ympäristössä tapahtuvat muutokset, jotka osaltaan lisäävät alttiutta rikoksen tekemiselle. (Kivivuori 2013, 27–28.)

Evoluutiokriminologiassa on tutkittu mm. miesten ja naisten suojausmekanismien eroavaisuuksia sekä väkivaltakäyttäytymistä. Tutkimuksissa on todettu esimerkiksi, että naiset välttävät herkemmin riskien ottamista estääkseen rikoksen kohteeksi joutumisen. Kontrolloimisen tarve voi tutkimusten mukaan olla yksi herkistävä tekijä miesten väkivaltaiselle käyttäytymiselle. (Rikoksantorjuntaneuvosto.) Evoluutiokriminologiaan kuuluu myös moraaliin liittyvien tunteiden tarkastelu. Evoluutioteorian näkökulmasta rikosten torjumisessa keskeistä olisi moraalitunteiden ja rikoksista heräävien ajatusten käsitteleminen.

(Rikksentorjuntaneuvosto.) Moraalitunteiden logiikan ja taustan ymmärtämisellä pystytään vaikuttamaan päätöksentekoon. Ympäröivistä olosuhteista johtuva niukkuus tai räikeät tuloerot ovat rikosten tekoon altistavia tekijöitä, minkä vuoksi liian suurten tuloerojen syntymistä yhteiskunnassa tulee välttää. (Kivivuori 2013, 91.)

Valikoitumisteoriassa rikosten teon taustalla vaikuttavat ihmisten erilaiset temperamentit ja persoonallisuudet, joiden vuoksi osa ihmisistä on alttiimpia rikosten teolle kuin toiset. Rikosten teolle altistavia piirteitä voivat olla esimerkiksi impulsiivisuus, aggressiivisuus sekä puutteelliset kognitiiviset kyvyt. Nämä yksilölliset piirteet ovat usein myös altistavia tekijöitä huono-osaisuudelle ja sosiaalisen huono-osaisuuden kautta rikosten teolle tai toisinpäin. Valikoitumisteoriassa korostuu kielteisten sosiaalisten reaktioiden merkitys käyttäytymisen vahvistumisessa. (Kivivuori 2013, 95, 97, 99, 120, 352; Rikksentorjuntaneuvosto.)

Valikoitumisteoria pitää sisällään itsekontrolliteorian, biososiaalisen teorian ja käyttäytymisgenetiikan tutkimuksen. Itsekontrolliteoriassa nähdään yhteys impulsiivisen käyttäytymisen eli käytännössä heikon itsekontrollin ja rikosten tekemisen välillä. (Rikksentorjuntaneuvosto.) Rikosten teon taustalla voi olla spontaani tarve välittömään tarpeen tyydytykseen, jolloin tekijä ei harkitse teosta koituvia seurauksia. Heikko itsekontrolli tai harkitsemattomuus linkittyvät tutkimuksissa myös esimerkiksi päihteen käyttöön ja tapaturma-alttiuteen. (Kivivuori 2013, 104–105, 108.) Biososiaalisessa teoriassa asioita katsotaan rikoksille altistavien synnynnäisten ominaisuuksien ja sosiaalisen ympäristön tai prosessien vuorovaikutuksen näkökulmasta (Kivivuori 2013, 112; Rikksentorjuntaneuvosto). Käyttämisgenetiikassa keskitytään geneettisesti periytyneisiin piirteisiin ja ympäristön vaikutukseen niiden näkyemisessä (Kivivuori 2013, 125; Rikksentorjuntaneuvosto).

Valikoitumisteorian näkökulmasta rikoksia voidaan torjua parhaiten mm. kiinnittämällä huomioita rikosten aiheuttamiin sosiaalisiin reaktioihin ja päihdepolitiikkaan, muuttamalla ympäristötekijöitä, varhaisella rikoksiin puuttumisella ja riittävän tuen antamisella perheille (Kivivuori 2013 95, 134, 137, 139–141; Rikksentorjuntaneuvosto).

Sosiaalisen paineteorian näkökulma on yhteiskunnallisissa olosuhteissa, joiden seurauksena ihmiset valitsevat rikosten tekemisen. Taustalla vaikuttavana tekijöinä voivat olla esimerkiksi yhteiskunnallisesti ihannoidun vaurauden tavoittelu, sen saavuttamattomuus ja siitä syntynyt turhautumisen aiheuttama paine- tai stressitila, johon etsitään ratkaisua rikosten kautta. Rikosten tekeminen linkittyy huono-osaisuuteen ja huonoon sosiaaliseen asemaan yhteiskunnassa. (Kivivuori 2013, 148, 164, 352–353; Rikoksentorjuntaneuvosto.) Syy ei kuitenkaan automaattisesti linkity esimerkiksi köyhyyteen, vaan vaikuttavana tekijänä ovat subjektiivinen kokemus huono-osaisuudesta ja yksilön kyvystä kestää painetta. Turhauttavaan elämäntilanteeseen haettu helpotus rikosten teolla voi kuitenkin pahentaa stressitilaa ja synnyttää kierteen, jossa helpotusta haetaan tekemällä uusia rikoksia. Rikoksia tekevät altistuvat usein myös itse rikoksen uhriksi joutumiselle, mikä osaltaan voi ”vaatia” oman kunnian ja kasvojen puolustamista esimerkiksi väkivaltaisilla keinoilla. (Kivivuori 2013, 146, 166–167, 178, 183, 186.) Köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentäminen ovat keinoja, jolla voidaan vähentää rikollisuutta (Rikoksentorjuntaneuvosto).

Kontrolliteoria pohjautuu tarpeiden ja halujen tyydyttämiseen rikollisuuden kautta (Rikoksentorjuntaneuvosto). Itsekontrolliteoriassa on kyse henkilökohtaisista piirteistä ja kyvyistä, kun taas kontrolliteoriassa puhutaan sosiaalisesta kontrollista, jolla tarkoitetaan henkilön ulkopuolelta tulevaa kontrollia (Kivivuori 2013, 187). Viranomaisten suunnalta tuleva sosiaalinen kontrolli tai epävirallinen sosiaalinen kontrolli, kuten sosiaaliset suhteet ja niihin liittyvät kirjoittamattomat säännöt paheksuttavasta toiminnasta voivat estää tai hillitä rikosten tekemistä. Päihteiden käyttö taas voi heikentää näiden sosiaalisten kontrollien vaikutusta. (Kivivuori 2013, 189–190; Rikoksentorjuntaneuvosto.)

Kontrolliteoria sivuaa valikoitumisteoriaa ja itsekontrolliin liittyviä tekijöitä, sillä heikon itsekontrollin omaavien voidaan nähdä hakeutuvan herkemmin ympäristöihin, joissa sosiaalinen kontrolli on heikompaa (Kivivuori 2013, 353; Rikoksentorjuntaneuvosto). Itsekontrollin ja sosiaalisen kontrollin suhde siis vaikuttavat rikossallisuuteen (Kivivuori 2013, 196). Kontrolliteorian näkökulmasta kontrolloiduissa ympäristöissä toimiminen lisää sosiaalista kontrollia ja ennaltaehkäisee rikollisuutta (Rikoksentorjuntaneuvosto). Tukemalla syrjäytyneitä kiinnittymään

yhteiskuntaan, esimerkiksi yhteiskunnan tarjoaman avun kautta sekä tukemalla epävirallista sosiaalista kontrollia tuovia suhteita, voidaan vähentää rikollisuutta (Kivivuori 2013, 205, 218–220).

Oppimisteorian mukaan rikollinen käyttäytyminen opitaan sosiaalisissa suhteissa rikollisten toimintatapojen sekä moraalien omaksumisella. Sosiaalisissa suhteissa on mahdollista myös oppia rikosten tekemiseen vaadittavia käytännön tekniikoita ja rikosten tekemistä selittäviä perusteluita. Rikollisten toimintatapojen omaksumiseen vaikuttaa kuinka usein, pitkään ja missä kehityksen vaiheessa altistuminen tapahtuu ja kuinka läheinen suhde esimerkkinä toimivaan henkilöön on. Kyse ei siis välttämättä ole itsestä lähtevästä halusta oppia, vaan tahtomatta altistumisesta. (Kivivuori 2013, 223–225, 257; Rikoksantorjuntaneuvosto.)

Rikoksen tehneen opittua tapaa selittää teko hyväksyttäväksi tai oikeutetuksi tarkastellaan oppimisteorioihin kuuluvassa neutralisaatioteoriassa, jossa ulkoisesti perusteltavissa oleva syy madaltaa kynnystä rikosten tekemiselle (Kivivuori 2013, 227–228, 268; Rikoksantorjuntaneuvosto). Rikosten ennaltaehkäisyn näkökulmasta on tärkeää kiinnittää huomio erityisesti nuoriin, jotka ovat alttiita erilaisille vaikutuksille sekä rikosseuraamuksiin, joiden aikana on mahdollisuus osallistua rikoskäyttäytymistä ehkäiseviin ja ajattelutapaa muuttaviin ohjelmiin. (Kivivuori 2013, 268–267, 271; Rikoksantorjuntaneuvosto.)

Leimaamisteoriassa tutkitaan rikoskäyttämisen jatkumista ensimmäisen rikoksen teon jälkeen. Uuden rikoksen tekemisen taustalla voi vaikuttaa ihmisen leimaantumisen muiden silmissä rikolliseksi. Rikoksen tekemisen seurauksena yhteisön tai perheen hyljeksintä voivat vahvistaa rikollista minäkuvaa ja identiteetin muokautuminen ulkopuolelta tulevan näkemyksen mukaiseksi johtaa uusien rikosten tekemiseen. Rikoksen tehneen oma käytös voi osaltaan vaikuttaa leiman vahvistumiseen, mutta kyse voi olla myös stereotypiasta tai ennakkoluuloista sitä kohtaan, miten henkilön oletetaan tulevaisuudessa toimivan, joka ajan myötä muuttuu itseään toteuttavaksi ennusteeksi. (Kivivuori 2013, 275, 285–286, 291, 298, 304, 354; Rikoksantorjuntaneuvosto.)

Leimaamisteorian mukaan rikollisen leima vaikeuttaa mm. kiinnittymistä työelämään. Rikoksen tehneen rankaiseminen yhteiskunnasta pois sulkemalla tai sidoksia katkaisemalla voi johtaa uusintarikollisuuteen. (Kivivuori 2013, 303, 306–307.) Rikoksista ehkäisemisessä keskeisintä olisi tukea rikoksen tehneen kiinnittymistä yhteiskuntaan (Rikoksantorjuntaneuvosto). Vankeuden aikana yhteiskuntaan kiinnittymistä voidaan tukea erilaisin kuntouttavain toimin ja tukemalla yhteiskuntaan paluuta vankeuden päättyessä (Kivivuori 2013, 307).

Rutiinitoimintojen teoriassa ei oteta kantaa rikosentekijän motiiveihin tai taustasyihin, vaan teorian on tarkoitus selittää rikosten tapahtumista. Rikosten katsotaan tapahtuvan rikoksen teon sallivissa olosuhteissa arkirutiinin tavoin. Käytännössä motivoitunut rikosentekijä sattuu valvomattomaan paikkaan, jossa rikoksen tekeminen on mahdollista sopivan uhrin osuessa kohdalle. (Kivivuori 2013, 311, 313, 354; Rikoksantorjuntaneuvosto.) Rutiinitoimintojen mukaan rikosten ehkäisyssä on kyse kohdennetuista torjuntatavoista teorian linkittyessä muutoinkin vahvasti käytännön toimenpiteisiin. Rikoksia voidaan ehkäistä esimerkiksi riittävällä valvonnalla rikoksen mahdollistavissa ympäristöissä. (Kivivuori 2013, 316, 318; Rikoksantorjuntaneuvosto.)

Lähes kaikkia rikollisuutta selittäviä teorioita yhdistää se, ettei rikollisuuteen liittyviä asennekampanjoita nähdä tehokkaiksi rikoksantorjuntakeinoiksi, vaan hyödyllisemmäksi nähdään rikosentekijöille kohdennetut ohjelmat ja kuntoutus. Eri teorioissa köyhyyden vähentämisellä sekä tuloerojen kohtuullistamisella on yhteiskunnassa rikollisuutta vähentävä vaikutus. Uusintarikollisuuden vähentämisen näkökulmasta vankeuden käyttö rikosseuraamuksena nähdään tehottomana. (Kivivuori 2013, 360, 367.)

4 TOIMINTAMAHDOLLISUUDET RIKOSSEURAAMUKSEN AIKANA

Suomen perustuslailla (L 731/1999) turvataan ihmisarvon loukkaamattomuus, yksilön vapaus ja oikeudet sekä edistetään yhteiskunnan oikeudenmukaisuutta. Yksilöllä tulee olla oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen. Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä riippumatta mistään yksilön tai yksilön elämään vaikuttavasta tekijästä. Vapauden menettäminen rikosseuraamuksen myötä tapahtuu tuomioistuimen määräämänä, jolloin vapauden menettäneen oikeudet ovat turvattu lailla. (L 731/1999.)

Vankeuslaki (L 767/2005) määrittää vankeuden täytäntöönpanon tavoitteeksi rikoksettoman elämän valmiuksien lisäämisen edistämällä vankeuteen tuomitun yhteiskuntaan sijoittumista. Vankiloiden olosuhteet tulisi lain mukaan järjestää niin, että ne vastaisivat mahdollisimman hyvin yhteiskunnan olosuhteita ja tukisivat vangitun terveyttä, toimintakykyä sekä ehkäisisivät vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja. (L 767/2005.)

Vankeuslain (L 767/2005) mukaan jokaiselle vangille tulee tehdä henkilökohtainen suunnitelma vankeusrangaistuksen suorittamisesta, vapauttamisesta sekä ehdonalaista vapautta varten. Rangaistusajan suunnitelmaan (RANSU) kirjataan tiedot vangin sijoittamisesta, rangaistuksen aikaisesta toiminnasta, valvotusta koevapaudesta, ehdonalaiseen vapautumisesta sekä poistumisluvan myöntämisestä. Suunnitelmassa otetaan huomioon rangaistusajan pituus, henkilön aiemmat vankeusrangaistukset, työ- ja toimintakyky sekä muut rikollisuudesta ja olosuhteista saadut tiedot. Ennen vankilasta vapautumista suunnitelmaa täydennetään vapauttamissuunnitelmalla ja valvontasuunnitelmalla, joissa arvioidaan vapaudessa selviytymistä sekä tarvittavia tukipalveluita selviytymisen tueksi. Suunnitelman sisältö ja laajuus ovat yksilöllisiä. (L 767/2005.)

Rangaistusaikaa koskevat suunnitelmat tehdään yhdessä vangin kanssa, jolloin vangilla on mahdollisuus vaikuttaa suunnitelmien sisältöön. Rangaistusajan suunnitelman tavoitteena on, että siihen kirjatut asiat hyödyttäisivät rikosseuraamusta suorittavaa vankeusaikana ja sen jälkeen. (Kriminaalihuollon tukisäätiö.)

Tietoa. Tuomio tulossa. Mikä on Ransu ja miksi se on tärkeä.) Rangaistusajan suunnitelma kirjataan Rikosseuraamuslaitoksen arviointikeskuksessa tai muussa täytäntöönpanotoimien aloittamisesta vastaavassa yksikössä. Rangaistusajan suunnitelmaa täydennetään vankilassa, johon vanki sijoitetaan. Suunnitelmaa tulee lain mukaan seurata koko vankeusaika ja sen ajantasaisuudesta on huolehdittava. Rangaistusajan suunnitelman seuraamisesta vastaa Rikosseuraamuslaitoksen tehtävään määrätty virkamies. (L 767/2005.)

Rangaistusajan suunnitelmassa osallistumisveloitteiset toiminnot ovat ammattityötä, koulutusta tai työ- tai toimintakykyä ylläpitäviä ja parantavia toimintoja. Toiminnot ovat vankilan järjestämiä tai hyväksymiä vankilan ulkopuolisia toimintoja. Ehdotonta vankeusrangaistusta suorittavalle voidaan antaa lupa vankilan ulkopuolella tehtävään työhön, työharjoitteluun tai opiskeluun. Vankilan ulkopuoliseen toimintaan osallistumiseen voidaan myöntää lupa tilanteissa, joissa sen katsotaan tukevan vangin kuntoutumista, sosiaalisia suhteita tai sijoittautumista yhteiskuntaan. (L 767/2005.)

Lupien myöntämiseen liittyy vankeuslaissa (L 767/2005) määritellyjä edellytyksiä, joiden rikkomisesta seuraa luvan peruuttaminen. Elinkautisvankien ja yhdistelmä-rangaistusta suorittavien luvista päättää Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö tai virkamies, jolla on keskushallintayksikön myöntämä päätösvalta. Vankilan ulkopuoliseen toimintaan osallistumisesta tai luvan peruuttamisesta päättää vankilan johtaja, johtajan määräämä toiminnoista vastaava virkamies tai ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. (L 767/2005.) Henkilökohtaisten rajoitusten lisäksi vankilan henkilöresurssien riittämättömyys, toimintatilojen puutos tai turvallisuuteen liittyvät tekijät voivat vaikuttaa erilaisiin toimintoihin osallistumisen mahdollisuuksiin (Rikosseuraamuslaitos 2018c, 18–19).

Vankeuslain (L 767/2005) mukaan vankiloissa on järjestettävä vankilaan sopivia vapaa-ajan toimintoja, joiden suunnitteluun ja järjestämiseen vangeilla tulee olla mahdollisuus osallistua. Vankilan ulkopuolisille tahoille voidaan myös myöntää lupa vapaa-ajan toimintojen järjestämiseen. Luvan kokoontumisiin ja toimintoihin myöntää vankilan johtaja tai johtajan määräämä toiminnoista tai turvallisuudesta vastaava virkamies. (L 767/2005.)

Vangeilla on oikeus tavata vieraita tapaamisiin varattuina aikoina tai niiden ulkopuolella, jos se nähdään tarpeelliseksi tärkeästä syystä. Suljetuissa vankiloissa tapaamiset järjestetään valvotuissa tapaamistiloissa, joissa vieraiden koskettaminen on rakenteellisesti estetty. Avolaitoksissa tilat ovat rakenteellisesti esteettömiä. Valvomattomiin tapaamisiin läheisten kanssa voidaan myöntää perusteltuja lupia. Seurakunnan, vankilatyötä tekevien järjestöjen tai vastaavien tahojen edustajien kanssa tulisi mahdollisuuksien mukaan järjestää tilaisuuksia yksityisten keskusteluiden käymiseen. Valvottujen tapaamisten kuuntelusta tai tallentamisesta päättää turvallisuudesta vastaava virkamies. Tapaamiskiellosta päätöksen tekee vankilanjohtaja, toiminnoista tai turvallisuudesta vastaava virkamies. Tapaamisen peruuttamisesta tai keskeyttämisestä päätöksen tekee ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies tai kiireellisesti ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies. (L 767/2005.)

Ehdotonta vankeusrangaistusta suorittavalla vangilla on oikeus hakea lyhytaikaista poistumislupaa vankilasta. Poistumisluvan tarkoitus on tukea yhteyksien säilymistä sekä ehkäistä vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja eli toimia käytännössä osana rangaistusajan suunnitelman täytäntöönpanoa. Poistumislupa myönnetään aikaisintaan, kun ehdonalaiseen vapauteen päästämiseen tai yhdistelmä-rangaistukseen kuuluvasta vankilassa oloajasta on suoritettu kaksi kolmasosaa ja vähintään kaksi kuukautta. Elinkautista vankeusrangaistusta suorittavan oikeus poistumislupa lasketaan 12 vuoden vankilassa oloajan mukaisesti. (L 767/2005.) Päätös poistumisluvasta tehdään vankilassa. Vankilasta poissaoloaika lasketaan rangaistusajaksi. Elinkautisvankien ja koko rangaistuksensa vankilassa suorittavien poistumisluvat antaa Rikosseuraamuslaitoksen johtaja. (Rikosseuraamuslaitos 2019.)

Rangaistusajan suunnitelman mukaisesti toimineelle poistumislupa voidaan myöntää, kun vankeusajasta on suoritettu vähintään puolet. Tällöin poistumisluvan perusteena ovat rangaistusajan suunnitelman toteuttaminen, sosiaalisten suhteiden tukeminen, toimintakyvyn ylläpitäminen tai muu vastaava perusteltu syy. Edellytysten täytyessä poistumislupa voidaan myöntää tärkeästä syystä esimerkiksi tilaisuuteen osallistumista varten tai mikäli sen katsotaan olevan tärkeää vangin perheeseen, terveydenhuoltoon, toimeentuloon, työhön, koulutukseen tai

asunto asioihin liittyen. Lupa voidaan myöntää myös valvonnan alaisena. (L 767/2005.) Poistumisluvan pituus määräytyy poistumisluvan syyn perusteella. Poistumislupa voidaan myöntää enintään kolmeksi vuorokaudeksi kahden kuukauden aikana. Poistumislupa annetaan kirjallisena ja siihen kirjataan luvan aikaiset ehdot, jotka voivat liittyä päihteettömyyden noudattamiseen, tekniseen valvontaan, käyttäytymiseen ja vankilaan paluuseen. Ehtojen rikkominen voi johtaa määriteltyihin seuraamuksiin. (L 767/2005.) Vuonna 2018 poistumislupia haettiin yhteensä 17 243 kertaa. Lupia myönnettiin noin 13 621, joista poistumisluvan ehtoja rikottiin 446 kertaa. (Rikosseuraamuslaitos 2018c, 17.)

5 SOSIAALITYÖN KUNTOUTTAVA NÄKÖKULMA

Vankien voidaan nähdä kuuluvan yhteiskunnan huono-osaiseen marginaaliväestöön mm. palveluiden tarpeen, sosioekonomisen aseman, terveydentilan ja elämänhallintaan vaikuttavien tekijöiden vuoksi. Vankilassa olevat elävät kontrollin alaisuudessa, mikä rajaa mahdollisuuksia vaikuttaa ympäröiviin olosuhteisiin ja omaan elämään. (Saari 2015, 20–22, 25–26.) Vankilaan joutuminen on ihmistä leimaava kokemus, joka jättää aina jäljen tuomiota suorittaneen elämään. Tuomioon vaikuttaneet tekijät, kuten päihteiden käyttö tai mielenterveysongelmat voivat pahentaa henkilöön kohdistuvaa leimaa entisestään. Elämään liittyvät haasteet ja vankilassa oleminen näyttäytyvät usein lisääntyneenä tuen tarpeena vankilasta vapautuessa. (Hautala & Kaarakka 2018, 318.)

Sosiaalihuoltolain (L 1301/2014) tarkoitus on edistää ja ylläpitää hyvinvointia sekä vähentää eriarvoisuutta, turvata yhdenvertaiset, tarpeenmukaiset ja laadukkaat palvelut. Näiden lisäksi lain tarkoituksena on mm. ennaltaehkäistä sosiaalista syrjäytymistä ja parantaa sosiaalialan eri toimijoiden välistä yhteistyötä. Sosiaalityö on asiakas- ja asiantuntijatyötä, jonka tarkoituksena on vastata yksilön, perheen tai yhteisöiden tuen tarpeisiin. (L 1301/2014.) Sosiaalityö rakentuu vuorovaikutuksellisissa sosiaalisissa suhteissa esimerkiksi asiakkaan, ympäristön ja yhteisön välillä, asiakkaan ja yhteiskunnan välillä tai päämäärien, yhteiskunnallisen aseman parantamisen ja yhteiskunnan tilan välillä (Suonio 2014, 76).

Aikuisten kanssa tehtävässä sosiaalityössä painottuu ajatus sosiaalityön kuntoutuksellisuudesta, jolla pyritään lisäämään asiakkaiden hyvinvointia. Hyvinvoinnin osa-alueita voidaan kuvata Niemelän (2009) mukaan hyvinvoinnin toimijuuden kautta hyvin olemisen, hyvin tekemisen ja hyvinvoinnin resursseilla. Hyvin olemisessä merkityksellistä on tarpeiden tyydyttyminen arkielämässä esimerkiksi yhdessäolon kautta. Hyvin tekemisen keskiössä ovat itsensä toteuttaminen, itsensä tärkeäksi kokeminen ja osallisuus. Hyvinvoinnin resurssissa korostuu sosiaalinen toimintakyky. (Suonio 2014, 73–76.)

Sosiaalityön tai annettavan sosiaalisen tuen muotona rikosseuraamusasiakkaiden kanssa tehtävässä sosiaalityössä ovat toiminnot, joilla pyritään tukemaan toimintakykyä, sosiaalista selviytymistä ja hyvinvointia. Käytännössä työ on auttamis- ja neuvontatyötä, jonka tavoitteena voi olla vuorovaikutustaitojen työstäminen tai rikoksista irrottautumisen tukeminen. (Linderborg, Suonio & Lassila 2014, 10, 13; Suonio 2014, 73.) Rikosseuraamusalalla tehtävässä sosiaalityössä pyritään aiempaa enemmän vaikuttamaan uusintarikollisuuden vähentämiseen kiinnittämällä huomio rikosten taustalla vaikuttaneisiin sosiaalisiin ja yksilöllisiin tekijöihin (Linderborg, Suonio & Lassila 2014, 7). Toteutettavan sosiaalityön haasteeksi voi muodostua vankilan ja vankilan ulkopuolisen sosiaalityön erilaiset lähtökohdat tai työtoteet. Sosiaalityö on kontekstisidonnaista eli työn tekemiseen vaikuttavat myös ympäristöt, joissa työtä tehdään. (Suonio 2014, 79–80.)

Sosiaalinen kuntoutus on tehostettua sosiaalityötä, jonka tavoitteena on vahvistaa sosiaalista toimintakykyä asiakkaan omissa sosiaalisissa ympäristöissä sekä torjua syrjäytymistä osallisuutta vahvistaen. Osana sosiaalista kuntoutusta voidaan kartoittaa sosiaalisen toimintakyvyn haasteita ja niihin liittyviä kuntoutustarpeita, tukea arjessa sekä elämänhallinnassa ja vahvistaa vuorovaikutussuhteita. Kuntoutusta toteutetaan sellaisilla toimilla, jotka asiakas itse näkee tarpeellisiksi ja tarvitsee sosiaalisen toimintakykynsä vahvistamiseksi. Sosiaalista kuntoutusta tarvitsevilla on sosiaaliseen toimintakykyyn liittyviä haasteita tai he ovat asiakkaita, joiden kohdalla haasteiden syntymistä voidaan ennaltaehkäistä. Toimintakyvyn heikkenemisen syynä voivat olla mielenterveyteen liittyvät ongelmat tai päihteiden käyttö. Toimintakyvyn heikkenemiseen ovat voineet osaltaan vaikuttaa riittämättömät hyvinvointipalvelut tai niiden riittämättömän saanti, jolloin toimintakyvyn heikkeneminen on seurausta syrjäytymisestä tai syrjäytetyksi joutumisesta. (L 1301/2014; Nieminen 2018, 11–12, 14–15.)

Asteittainen vapautuminen on hyvä tapa palata vankilasta takaisin yhteiskuntaan, koska vankilasta vapautumiseen liittyy usein suuri riski ennestään tuttuun ja haitalliseen elämäntapaan palaamiseen. Elämään liittyvistä haasteista, kuten päihteiden käytöstä tai siihen liittyvästä elämäntavasta irtaantuminen ei tapahdu helposti. Uudessa elämäntilanteessa tuen tarve on ilmeinen ja jatkuu usein vielä koevapauden päätyttyä. Vankilassa oloaikana luoduilla rutiineilla, työssä

käynnillä ja päihteettömyyden tukemisella turvataan uusien toimintatapojen siirtymistä siviilielämään. Valvotun koevapauden yhtenä tarkoituksena on mahdollistaa vankeuden loppupäässä uudenlaisen arjen rakentaminen. Valvotun koevapauden aikana sosiaalisen kuntoutuksen mahdollisuudet voivat avautua, sillä joidenkin kohdalla koevapauden aikainen arjenhallinta ja tunne oman elämän hallinnasta voivat mahdollistua ensimmäistä kertaa koko elämän aikana. (Hautala & Kaarakka 2018, 330, 332–333.)

Vankilan ja valvotun koevapauden aikaisilla toiminnoilla voidaan rakentaa rikosseuraamusasiakkaan uudenlaista minäkuvaa. Vankeusaikana toimivien tukimuotojen löytämisellä turvataan vankeusajan jälkeistä elämänhallintaa. Hautalan ja Kaarakan sosiaaliseen kuntoutukseen liittyvässä tutkimuksessa, jossa kartoitettiin ehdottoman vankeuden ja valvotun koevapauden nivelvaiheeseen liittyviä haasteita, haastateltavat kuvasivat valvotun koevapauden mahdollistavan parhaimmillaan päihdeettömän elämän ja antavan mahdollisuuden arjen rakentamiseen. Uudenlainen arki voi tuoda uusia kokemuksia ja avata näkymää elämäntapaan, jossa haitallisesti elämään vaikuttanut kehä on mahdollista katkaista. (Hautala & Kaarakka 2018, 335–336.)

Suurin riski valvotun koevapauden epäonnistumiseen on henkilöillä, jotka tarvitsevat paljon tukea siviiliin paluuseen. Mahdollisuus valvottuun koevapauteen voidaan evätä tilanteissa, joissa riittävää tukea ei ole saatavilla. Hautala ja Kaarakka tuovat esille tutkimuksessaan päihdeiden käyttöön liittyvien ongelmien vaikutuksen rikoksien tekemiseen. Päihdeongelmien huomioiminen elämän reunaehtojen asettamisessa ja sosiaalisen kuntoutuksen tukimuotojen suunnittelussa olisi heidän mukaansa keskeistä. Vankeusajalle tehtävien suunnitelmien tekovaiheessa sosiaalisen kuntoutuksen näkökulman huomioiminen mahdollistaisi näiden tutkijoiden mukaan suunnitelmallisen vankeudesta vapauteen jatkuvan kuntoutusjatkumon. (Hautala & Kaarakka 2018, 322–323, 331–332, 339.)

Rikollisuudesta irrottautumisesta käytetään käsitettä desistanssi. Desistanssi nähdään Hautalan ja Kaarakan tutkimuksessa tavoitteena, joka voi mahdollistua sosiaalisen kuntoutuksen elementtejä hyödynnettäessä. Rikollisuudesta irrottautuminen käsitteenä korostaa rikosseuraamukseen tuomitun omaa toimijuutta ja

aktiivisuutta muutosprosessin suhteen. Sisäisen motivaation syttyminen muutoksen tekemiseen on merkityksellistä kuntoutumisen ja rikollisuudesta irrottautumisen kannalta. Motivaation tukemisen rinnalla sosiaalisella kuntoutuksella voidaan tukea elämän peruspilareiden rakentamista. (Hautala & Kaarakka 2018, 318–321.)

McNeillin (2012) sekä Farral ja Calverleyn (2006) mukaan desistanssissa korostuu voimavarakeskeisyys ja rikollisuudesta irrottautumiseen liittyvien tekijöiden etsintä, joissa henkilön oma toimijuus näkyy kiinnostuksena muutosprosessia kohtaan. Merkityksellistä prosessissa on sen päämäärä. Rikoksista irrottautuminen on mahdollista elämäntilanteen mahdollistaessa sen. Tällaisina mahdollistavina tekijöinä voivat olla hyvinvointiin positiivisesti vaikuttava tekijät, kuten opiskelu, työssä käyminen ja sosiaaliset suhteet. Päihteiden käyttö tai asunnottomuus voivat osaltaan hidastaa tai estää muutoksen tapahtumista ja yhteiskuntaan sopeutumista. Suonion mukaan sosiaalityön mahdollisuuksia tulisi eettisesti katsoa rikollisuudesta irrottautumisen näkökulmasta, jolloin rikosseuraamusasiakkaan oma rooli muutosprosessissa ja osallisuus yhteiskuntaan integroitumisessa korostuu. (Suonio 2014, 77–78, 80, 83–84.)

Muutoksen tekemisen mahdollisuuteen vaikuttaa se, millainen prosessi vankilasta vapautuminen on. Prosessinomaisen kuntoutusjatkumon suunnitelmallisuudella voidaan Hautalan ja Kaarakan mukaan tukea rikoksista irrottautumista ja lisätä rikosseuraamuksen jälkeistä arjenhallintaa. Rikosseuraamusasiakkaiden kuntoutuksen tulisi olla pitkäjänteistä, moniulotteista ja uudenlaisen toimijuuden tarjoavaa sosiaalista kuntoutusta, jonka tavoitteet olisivat realistisia. (Hautala & Kaarakka 2018, 333, 337.) Kuntoutusta tarvitsevan aktiivinen osallistuminen ja osallisuus ovat ehdottomia asioita kuntoutumisen kannalta tilanteissa, joissa sosiaalinen asema on heikentynyt tai sosiaaliset suhteet ovat katkenneet kokonaan (Hietala 2018, 18). Zyl Smit ja Snacken (2011) ovat tarkastelleet vankeuden psykososiaalisia vaikutuksia ja todenneet, että inhimillisten perustarpeiden tyydyttämisellä, kuten osallisuutta vahvistavilla tekijöillä, voidaan vaikuttaa hyvinvointiin ja vähentää vankeusajan vahingollisuutta. Rikosseuraamuksen aikaisella hyvinvointia lisäävällä osallisuudella voidaan edistää rikoksetonta elämää ja vähentää vankeudesta seuraavia haittoja. (Suonio 2014, 81–82.)

6 VERTAISTUKI OSANA KUNTOUTUMISTA

Toikko kuvaa sosiaalipalveluiden toimivan hyvinvoinnin tuottamisen ja ylläpitämisen instrumenttina. ”Wellbeing” käsitteellä tarkoitetaan subjektiivista eli henkilökohtaista kokemusta tai näkemystä omasta hyvinvoinnista. Käsite ”welfare” linkittyy elintasoon ja elämänlaatuun, joka pitää sisällään aineelliset ja henkilökohtaiset tekijät, kuten terveyden. ”Wellbeing” hyvinvointia voidaan tarkastella subjektiivisen kokemuksen lisäksi myös yhteisöllisestä näkökulmasta, jolloin puhutaan sosiaalisesta hyvinvoinnista. Turvalliset ihmissuhteet ja ystävät voivat tuoda tyytyväisyyden tunnetta elämään. Sosiaalisten suhteiden avulla yksilön on mahdollista saavuttaa enemmän kuin yksin. Sosiaaliset suhteet kasvattavat hyvinvointia ja lisäävät ympäröivän yhteisön sosiaalista pääomaa, joka osaltaan toimii yksilön selviytymisen tukena. (Toikko 2012, 21–22, 25–27.)

Perri ja Blagden kirjoittavat vankeuden aikaisen vertaistuen vaikutuksiin liittyvässä tutkimuksessaan ”uuden minän” luomisesta. Tutkimuksessa kuvataan vankeuden aikana vertaisena toimimisen vaikutuksia siihen, miten vangit näkivät itsensä ja elämäntilanteensa ennen vankilaan joutumista, nykyhetkessä ja vankeustuomionsa jälkeen. Tutkimuksessa saadun vertaistuen ja vertaisena toimimisen myötä positiiviseen suuntaan muuttunut käsitys omasta itsestä ja elämästä auttoi vankeustuomion saaneita tekemään eroa ”vanhan minän” ja muutoksesta seuranneen ”uuden minän” välille. Tutkimuksen aikana vangit kuvasivat ”vanhaa minää” usein negatiivisilla adjektiiveilla, kuten paha tai vahingollinen ja ”uutta minää” positiivisilla sanoilla, kuten hyvä tai rauhallinen. Osan tutkimukseen osallistuneista vangeista nähtiin halunneen muutosta jo ennen vertaistoimintoihin osallistumista, mutta vasta toimintaan osallistuminen oli tarjonnut tilan muutoksen tekemiselle. Tutkijoiden mukaan ”uuden minän” luominen saattoi auttaa vankeja uudenlaisen narratiivin eli kertomuksen muodostamisessa, jossa ”rikollinen minä” ei ollut enää se millaisena henkilö näki itsensä. Vertaisena toimiessaan vangit pystyivät auttamaan toisia vankeja. Toiminnan seurauksena syntynyt tunne muuttuneesta itsestä lisäsi kontrollin tunnetta, jota esimerkiksi sääntöjen noudattaminen vaatii. (Perri & Blagden 2016, 16–19.)

Vertaissuhteissa tutkimukseen osallistuneet vangit pystyvät matalalla kynnyksellä harjoittelemaan avunantamista toisilleen sekä koko vankilayhteisölle. Perrin ja Blagdenin tutkimukseen osallistuneet vangit kokivat vertaisina toimiessaan pystyvänsä toimimaan vastavuoroisessa suhteessa antaessaan itsestään jotain muille. Vastavuoroisuuden kokemus perustui siihen, että menneisyydestään huolimatta vangit pystyivät olemaan mukana luomassa parempaa tulevaisuutta. Vertaisen rooli toi vangeille tunteen, että he olivat tärkeitä ja heidän toimintansa oli merkityksellistä. Vertaisen roolin kuvattiin tuoneen myös mahdollisuuden vaikuttaa omaan kuntoutukseen ja siten olla aktiivisesti osallisena omassa kuntouksessa. Vertaistukiryhmät olivat tutkimuksen vangeille paikka, jossa kaikista vastoinkäymisistä huolimatta he pystyivät kasvamaan ihmisinä. (Perri & Blagden 2016, 21–24.)

Perrin ja Blagdenin tutkimukseen osallistuneet vangit kokivat vertaisen roolin tärkeäksi ja arvostivat sen tuomaa vastuuta. Vankilassa oloaikana vertaistukiryhmiin osallistuminen ja vertaisena toimiminen mahdollisti uusien sosiaalisten suhteiden rakentamisen vertaisten lisäksi vankilan henkilökuntaan. Vangit kokivat, että ryhmiin osallistumisen seurauksena tutustuminen vankilan henkilökuntaan lisäsi vartijoiden luottamusta vankeja kohtaan. Vertaistuen antamisesta saatu luottamus ja positiivinen palaute motivoivat vertaisena toimivia toimimaan aiempaa useammin ”oikein” ja sääntöjen mukaisesti. Muuttuneet toimintatavat vahvistivat entistään vankien käsitystä omasta muuttuneesta itsestään. Vertaisena toimimisen nähtiin synnyttäneen positiivisen toiminnan kierteen. (Perri & Blagden 2016, 19–20.)

Vankilassa olemiseen liittyy aina jonkin asteinen vapaudenmenetyks ja mahdollinen deprivatio eli kokemus jonkin menettämisestä. Deprivatio voi ilmetä ahdistuksena ja itselle haitallisena käytöksenä. Vertaisena toimiminen oli vankien mukaan yhteydessä siihen, että he keskittyivät enemmän rakentamaan ja sääntöjen mukaiseen toimintaan. Tutkimuksessa muuttunut käytös liitettiin siihen, että vertaisen roolin tärkeys piti vangit nykyhetkessä, tarjosi tekemistä ja auttoi tarkastelemaan ympäristöä ja omaa elämäntilannetta. Osa vangeista toi tutkimuksessa esille, että muiden kuunteleminen ja tuen antaminen saivat heidät pohtimaan

omia traumoja ja vaikeita elämäkokemuksia mahdollistaen muutoksen tapahtumista omassa ajattelussa. (Perri & Blagden 2016, 23–25.)

Perrin ja Blagdenin tutkimustuloksissa osoitettiin, että vangeille tarkoitetut vertaistukiryhmät eivät olleet vain paikka vertaistuen saamiseen ja tarjoamiseen, vaan ne toimivat myös osana kuntoutusprosessia. Tutkimustuloksissa ei esitetä suoraa olettamusta, että vertaistuki vähentäisi uusintarikollisuuden mahdollisuutta. Vertaisena toimiminen voi kuitenkin auttaa vankeja muodostamaan positiivisemmän kuvan omasta itsestään ja vertaissuhteissa toimiminen ennaltaehkäistä haitallista toimintaa sekä estää vahingollisten ajatusmallien rakentamista, mikä taas voi välillisesti pienentää rikosten tekemisen riskiä tulevaisuudessa. Vertaistuki tarjoaa vangeille mahdollisuuden käsitellä menneisyyttä ja suuntautua tulevaan. (Perri & Blagden 2016, 27–30.)

Perrin ja Blagdenin mukaan vertaisena toimiminen vaikutti positiivisesti vankien elämään. Vangit olivat tehneet vertaissuhteissa merkityksellisiä huomioita omasta elämästään ja taustoistaan. He kokivat kasvaneensa ihmisinä tehdesään hyviä asioita sekä muodostaneensa tärkeitä suhteita toisiin vankeihin ja vankilan henkilökuntaan. Vangit pystyivät vertaisena toimimisen avulla välttämään vankilaan liittyviä negatiivisia stigmoja, ikäviä tunteita, tuhoisaa käytöstä sekä kokemaan merkityksellisyyttä jokapäiväisessä toiminnassaan. Ryhmiin osallistuminen edisti vankien henkilökohtaista kehitystä ja mahdollisti itsensä näkemisen uudella tavalla. Vangit näkivät vankilatuomion jälkeisen elämän positiivisemmässä valossa ja ilmaisivat haluaan sopeutua siviilielämään. Energian kannoiminen positiiviseen toimintaa johti myönteiseen ajatteluun ja kokemukseen joukkoon kuulumisesta. Kasvaneen itsetunnon myötä vangit olivat valmiimpia keskittymään aiempaa enemmän hyvien asioiden tekemiseen ja positiivisten roolien omaksumiseen. Vertaisina toimiessaan vangit saivat mahdollisuuden toimia roolissa, jossa he pystyivät tuntemaan itsenäisyyttä ja itsensä enemmän ihmisiksi kuin vangeiksi. Vangit kokivat vertaistuen tärkeäksi ja vertaisryhmät toiminnoiksi, joihin he halusivat aidosti osallistua sen sijaan, että olisivat tehneet niin vain vankeuteen liittyvien ehtojen täyttämiseksi. (Perri & Blagden 2016, 27–30.)

Kippola-Pääkkönen on kirjoittanut suomalaisten sekä kansainvälisten tutkijajärjestöjen raporttien pohjalta artikkelin Vertaistuen hyödyt ja haasteet kuntoutuksessa. Kippola-Pääkkönen kuvaa vertaistuen Hautalan ja Kaarakan (2018) tavoin olevan sosiaalista tukea, jossa jaetaan kokemuksia esimerkiksi samassa elämän siirtymävaiheessa olevien kanssa. Artikkelissa käsitellään vertaistuen hyötyjä, myönteisiä vaikutuksia sekä vertaistukea kuntoutumisen välineenä aikuisten mielenterveyskuntoutuksessa, somaattisten pitkäaikaissairauksien ja vammojen sekä lasten, nuorten ja heidän perheidensä kuntoutuksessa. Toisin sanoen vertaistuen merkityksiä, sen tuomia vaikutuksia psykososiaalisen kuntoutuksen kontekstissa sekä vertaistukeen liittyviä haasteita. Vertaistuella on useiden tutkimusten mukaan positiivinen vaikutus hyvinvointiin vertaistuen antaessa energiaa, voimaannuttaessa ja tuodessa toivoa elämään. Vertaistuellisissa toiminnoissa nähdään mahdollistuvan tiedollinen, emotionaalinen ja sosiaalinen tuki ja toimintojen tukevan henkistä kasvua, elämäntapamuutosta sekä uuden identiteetin rakentamista. (Kippola-Pääkkönen 2018, 174–175, 179, 180, 182, 184.)

Omista kokemuksista puhuminen on usein helpompaa henkilöiden kanssa, joilla on vastaavia kokemuksia. Kokemuksista syntyvän ymmärryksen ja vertaisuuden tunteen myötä asioita ei ole tarvetta selittää. Vertaistuellisissa ryhmissä käyminen voi tarjota sisältöä arkeen, mutta myös tarvittavaa tukea loppuelämään. (Hautala & Kaarakka 2018, 339.) Vertaistukeen liittyvät haasteet tai kielteiset vaikutukset liitetään esimerkiksi sairauksiin liittyvissä tutkimuksissa vertaisten liialliseen erilaisuuteen, mikä vähentää vertaisten välistä ymmärrystä. Vertaistuen negatiiviset vaikutukset liittyivät myös riippuvuuden tunteeseen vertaistuen saamista kohtaan ja ajatukseen siitä, ettei selviäisi ilman muilta saatua tukea. Toimijuuden käsityksen vahvistumisessa oma aktiivisuus on tärkeää. Vertaistukiryhmissä yksittäisen henkilön liiallinen negatiivisuus voi vaikuttaa koko ryhmädynamiikkaan aikaansaaden osallistujissa kielteisiä tunteita ja luoden vääränlaista vuorovaikutusta. Joissakin tilanteissa toisten asioiden käsittely voi kuormittaa tai huolestuttaa ryhmään osallistuvaa vertaista liikaa. Sosiaali- ja terveystieteissä vertais- ja kokemusasiantuntijajoukkojen kehittäminen vaatii positiivisten vaikutusten lisäksi myös mahdollisten negatiivisten vaikutusten huomioimisen. Vertaistuen nähdään kuitenkin parhaimmillaan hyödyttävän kaikkia ja lisäävän yhteiskunnan sosiaalista pääomaa. (Kippola-Pääkkönen 2018, 184–187.)

7 KRIMINAALIHUOLLON TUKISÄÄTIÖ

Kriminaalihuollon tukisäätiön juuret ovat 1869 perustetussa Suomen Wankeus - yhdistyksessä. Tuolloin vankeusajan jälkeistä rikoksetonta elämää pyrittiin tukemaan vankien tapaamisilla vankiloissa, työn etsimisellä vangeille heidän vapautuessaan ja kehittämällä vankilapappi -järjestelmää. Wankeusyhdistyksestä alkanut toiminta muutti muotoaan ja nimi muutettiin Wankeusyhdistyksestä Vankeusyhdistys ry:ksi vuonna 1939. Yhteiskunnallisten muutosten myötä Vankeusyhdistys ry:n nimi vaihdettiin Kriminaalihuolto ry:ksi vuonna 1966. Kriminaalihuolto ry. lakkautettiin vuonna 1975 ja sen tilalle perustettiin lakiin perustuva julkisoikeudellinen Kriminaalihuoltoyhdistys, jonka jäseninä olivat yksityishenkilöiden sijasta 11 kuntaa, yhdistyksiä, erilaisia liittoja, seuroja ja säätiöitä. Yhdistys toimi oikeusministeriön nimeämänä, toteuttaen valtiolle kuuluvia tehtäviä. Oikeusministeriö vastasi pääosin yhdistyksen rahoittamisesta. (Kriminaalihuollon tukisäätiö. Säätiö. Tutustu säätiöön. Tausta.) Vankien jälkihuolto oli Kriminaalihuoltoyhdistyksen vastuulla aina vuoteen 1990 saakka, jolloin laki- ja seuraamusjärjestelmän muutosten myötä jälkihuoltovastuun katsottiin kuuluvan vankeuteen tuomitun kotikunnalle. Uusien, vapaudessa suoritettavien rangaistusten valvonta annettiin hetkelisestään Kriminaalihuoltoyhdistyksen vastuulle. (Kriminaalihuollon tukisäätiö. Säätiö. Tutustu säätiöön. Tausta.)

Vuodesta 2001 olemassa olleet Vankeinhoitolaitos ja Kriminaalihuoltolaitos yhdistyivät oikeusministeriön alaisuudessa toimivaksi Rikosseuraamusvirastoksi (nyk. Rikosseuraamuslaitos). Kriminaalihuoltoyhdistyksen toiminta siirtyi muutoksen aikana kokonaan valtiolle. Muutoksista huolimatta tarve vapaaehtoiselle vankien tukemiselle, vankien sekä heidän läheistensä asioiden eteen toimimiselle ja kriminaalipolitiikkaan vaikuttamiselle ei kuitenkaan poistunut, minkä vuoksi Kriminaalihuollon tukisäätiö aloitti toimintansa lokakuussa 2001. Kriminaalihuollon tukisäätiön toimintaa rakennettiin yhteistyössä A-klinikkasäätiön, Kirkkohallituksen, Suomen oikeusministeriön, Sininauhaliiton, Suomen kuntaliiton, Suomen Mielen-terveysseuran, Sosiaali- ja terveysturvan keskusliiton, Takuu-Säätiön sekä Y-säätiön kanssa. Toiminta rakentui rikosseuraamusasiakkaiden asumisen

tukemiselle, perhetyölle ja vertaistoiminnalle. (Kriminaalihuollon tukisäätiö. Säätiö. Tutustu säätiöön. Tausta.)

Nykyisin Kriminaalihuollon tukisäätiön toiminta kohdistuu rikosseuraamusasiakkaiden ja rikostaustaisten arjessa ja elämänhallinnassa tukena olemiseen. Kriminaalihuollon tukisäätiö valvoo ja ajaa rangaistukseen tuomittujen sekä heidän läheistensä etua edistämällä mm. kuntoutuspainotteista kriminaalipolitiikkaa ja osallistumalla aktiivisesti kriminaalihuoltoa koskeviin keskusteluihin. Kriminaalihuollon tukisäätiö tukee asiantuntijuudellaan rikosseuraamusasiakkaiden kanssa työskenteleviä ammattilaisia, kehittää yhteistyössä eri toimijoiden kanssa rikosseuraamusalalla tehtävää verkostotyötä sekä toteuttaa erilaisia hankkeita. (Kriminaalihuollon tukisäätiö. Säätiö. Tutustu säätiöön. Mitä säätiö tekee.)

7.1 Vertaistuki Redis

Vertaistuki Redis on Kriminaalihuollon tukisäätiön arkipäivisin ns. virka-aikana toimiva päihteen kohtaamispaikka Helsingin Sörnäisissä. Vertaistuki Rediksen täysi-ikäisille suunnattu toiminta on alkanut vuonna 2004. Toimintaa rahoittaa Sosiaali- ja terveystieteiden avustuskeskus (STEA) yleishyödylliseen toimintaan tarkoitetulla AK-rahoituksella. (Jonna Vähäkuopus, henkilökohtainen tiedonanto 6.8.2019 & 10.7.2020; Kriminaalihuollon tukisäätiö. Säätiö. Palvelumme. Vertaistuki Redis.)

Vertaistuki Rediksen toiminnalla tuetaan rikosseuraamusta suorittavien sekä rikostaustaisten henkilöiden päihteenkäytön ja rikoksetonta elämää vertaistuen, vapaa-ajan toimintojen ja palveluohjauksen avulla. Toimipisteessä voi osallistua erilaisiin toiminnallisiin ryhmätoimintoihin ja käydä vertaistuellisia keskusteluita muiden kävijöiden kanssa. Henkilökunnalta saa tarvittaessa tukea asioiden hoitoon, virastokäynteihin sekä aikoja yksilökeskusteluille. Henkilökunnan on mahdollista osallistua kävijöiden verkostotyöhön sekä tukea vankilassa olevien päihdekuntoutusta, esimerkiksi käymällä säännöllisesti tapaamassa vankilassa rikosseuraamustaan suorittavia. Vertaistuki Rediksessä tarjotaan palveluita ja vertaistuellista toimintaa rikosseuraamusasiakkaiden lisäksi heidän läheisilleen.

Toimintoihin osallistuminen on vapaaehtoista, mutta toiminnan tarkoituksena on tarjota kävijöille mahdollisuus yhteisölliseen osallisuuteen mm. viikoittaisten yhteisökokousten muodossa. Yhteisökokouksissa kävijöillä on mahdollisuus vaikuttaa toimipisteen toimintaan ja ideoida järjestettäviä toimintoja. (Jonna Vähäkuopus, henkilökohtainen tiedonanto 6.8.2019 & 10.7.2020; Kriminaalihuollon tukisäätiö. Säätiö. Palvelumme. Vertaistuki Redis.)

Vertaistuki Rediksen työntekijät ovat ammatillisesti koulutettuja vertaistaustaisia. Toiminnasta vastaavat vastaava ohjaaja, ohjaaja, vertaisohjaaja sekä vertaistointojen esimies. Työntekijöiden lisäksi Vertaistuki Rediksessä on usein harjoittelua suorittavia opiskelijoita, vapaaehtoisia sekä työkokeilussa tai kuntouttavassa työtoiminnassa olevia. Toimipisteessä voi suorittaa yhdyskuntapalveluksen tai se voi toimia valvotussa koevapaudessa olevan päihteettömyyttä tukevana toiminta- tai työvelvoitepaikkana. (Jonna Vähäkuopus, henkilökohtainen tiedonanto 6.8.2019; Kriminaalihuollon tukisäätiö. Säätiö. Palvelumme. Vertaistuki Redis.)

Vertaistuki Redis toimii yhteistyössä Suomenlinnan avovankilan, Helsingin, Jokelan, Riihimäen ja Vanajan vankiloiden, Miessakit ry:n, Kujato:n (Kallion järjestötoimijat), Helsingin seurakuntayhtymän Hermannin diakoniatalon, sosiaalivirastojen, Marttojen, asumisyksiköiden, päivätoimintakeskusten, Vailla vakinaista asuntoa ry:n (Vva ry.) ja Kriminaalihuollon tukisäätiön muiden yksiköiden kanssa. Verkostotyöllä pyritään mm. vahvistamaan kävijöiden rikosseuraamuksen jälkeistä elämänhallintaa. (Jonna Vähäkuopus, henkilökohtainen tiedonanto 6.8.2019; Kriminaalihuollon tukisäätiö. Säätiö. Palvelumme. Vertaistuki Redis.)

7.2 Raittila

Raittilan toiminta alkoi vuonna 2017 Sosiaali- ja terveystieteiden avustuskeskuksen (STEA) rahoittamana Kriminaalihuollon tukisäätiön kolmevuotisena hankkeena. Syksyllä 2019 toiminnalle haettiin pysyvää jatkorahoitusta, joka saatiin vakiintuneeseen yleishyödylliseen toimintaan tarkoitettuna toiminta-avustuksena vuoden 2020 alusta alkaen. (Marko Karuvaara, henkilökohtainen tiedonanto

4.7.2019 & 22.4.2020.) Raittilan päihteetöntä täysi-ikäisille suunnattua vertaistointia järjestetään Herttoniemessä sijaitsevassa toimipisteessä tiistaista perjantaihin klo. 16–21 välisenä aikana sekä lauantaisin klo. 12–18. (Kriminaalihuollon tukisäätiö. Säätiö. Hankkeet. Raittila.; Marko Karuvaara, henkilökohtainen tiedonanto 3.7.2020.)

Raittilan vastaavan ohjaajan Marko Karuvaaran mukaan toiminnan ilta- ja lauantai painotuksen tarkoituksena on täyttää arkeen jäävää tyhjötä tarjoamalla mahdollisuus olemiseen ja asioiden yhdessä tekemiseen vertaisten kanssa. Töissä käyminen, virallisten asioiden hoito ja muut arjen toiminnot tapahtuvat yleisesti ottaen päiväaikaan. Raittilan toiminnan tarkoitus on olla hyvinvointia tukevaa sekä auttaa löytämään rikosseuraamuksen ja/tai päihteiden käytön lopettamisen jälkeen mielekästä tekemistä osaksi arkea. Suurentunut riski päihteiden käytölle kohdistuu arjen hetkiin, jolloin ei ole ns. muutakaan tekemistä. (Marko Karuvaara, henkilökohtainen tiedonanto 4.7.2019.)

Raittilassa työskentelee toiminnasta vastaava ohjaaja, ohjaaja sekä vertaisohjaaja. Heidän lisäksi Raittilan toiminnasta vastaa Kriminaalihuollon tukisäätiön vertaistointojen esimies. Työntekijöiden rinnalla Raittilassa toimii vapaaehtoisia, kuntouttavassa työtoiminnassa olevia, opiskelijoita, harjoittelijoita, työkokemuksessa olevia sekä yhdyskuntapalvelua suorittavia. Raittila toimii rikosseuraamusta suorittaville päihteettömyyttä tukevana työ- tai toimintavelvoite paikkana. (Marko Karuvaara, henkilökohtainen tiedonanto 4.7.2019; Kriminaalihuollon tukisäätiö. Säätiö. Hankkeet. Raittila.)

Suljetuissa vankiloissa olevia ja Suomenlinnan avovankilassa rangaistustaan suorittavia päihde- ja mielenterveystaustaisia tuetaan rangaistusaikana pitämällä yhteyttä vankiloihin ja käymällä niissä, jotta Raittilan toiminta tulisi tutuksi jo vankeusaikana ja kynnys toimintaan osallistumiseen madaltuisi rikosseuraamuksen aikana ja sen jälkeen. Toiminnan tavoitteena on tukea rikostaustaisia ja/tai päihde- ja mielenterveyskuntoutujia tarjoamalla vertaisuutta, tarvittavaa tukea kuntoutumiseen, toimintakyvyn ylläpitämiseen sekä sen edistämiseen. Karuvaaran mukaan toimintamalli, jossa rikosseuraamusta suorittavaan saadaan luotua kontakti jo suljetussa vankilassa oloaikana, tukee vankilan ulkopuoliseen

kuntouttavaan toimintaan kiinnittymistä rikosseuraamuksen aikana ja sen jälkeen. Suljetuista vankiloista tavoitetut henkilöt ovat osallistuneet Raittilan toimintaan avolaitokseen siirryttyään ja kiinnittyneet toimintaan niin, että ovat jatkaneet käymistä aktiivisesti myös rikosseuraamuksensa päätyttyä. (Marko Karuvaara, henkilökohtainen tiedonanto 4.7.2019 & 3.7.2020.)

Raittilan toiminnassa korostuu toiminnallisuus, kulttuuriin, luontoon sekä ympäristöön tutustuminen mm. erilaisten retkien muodossa. Kävijöiden osallisuutta vahvistetaan sillä, että he osallistuvat aktiivisesti toiminnan suunnitteluun ja uusien toimintojen etsimiseen mm. viikoittaisissa kävijäkokouksissa. Raittilassa kävijöitä kannustetaan toimintakyky huomioiden kokeilemaan mahdollisimman monipuolisesti uusia toimintoja. Mielekkään tekemisen, sosiaalisten suhteiden ja saadun vertaistuen on tarkoitus vaikuttaa positiivisesti kävijän päihteettömyyteen ja mielenterveyteen. Raittilan hoidollinen elementti on vertaisuus, joka on vahvasti toiminnan keskiössä. (Marko Karuvaara, henkilökohtainen tiedonanto 4.7.2019 & 3.7.2020.)

Raittilan yhteistyötahoina toimivat mm. Helsingin kaupunki, Diakonissalaitos, Wertsy ry. ja Helsingin seurakuntayhtymä (Kriminaalihuollon tukisäätiö. Säätiö. Hankkeet. Raittila). Raittilassa voi tavata ilman ajanvarausta kerran viikossa Helsingin kaupungin psykiatrisen päihdepoliklinikan työntekijän. Kävijät voivat osallistua viikoittain Wertsy ry:n avoimeen keskusteluryhmään, jonka pysyvänä teema on: ”Mitä mulle kuuluu tänään?” sekä Raittilan järjestämään Venkuloiden vertaistukiryhmään, joka on suunnattu rikosseuraamusasiakkaille, rikostaustaisille ja heidän läheisilleen. (Marko Karuvaara, henkilökohtainen tiedonanto 4.7.2019.)

Kriminaalihuollon tukisäätiö on uskonnollisesti sitoutumaton, mutta Vertaistuki Rediksessä ja Raittilassa on mahdollistettu Helsingin seurakuntayhtymän diakoniatyöntekijöiden tapaaminen joka toinen viikko. Toimipisteiden kävijöissä on ns. yhteiskunnan turvaverkon ulkopuolelle pudonneita ja diakonian kanssa tehtävällä yhteistyöllä pyritään ennen kaikkea löytämään ja tukemaan heitä. Osalle toimipisteen kävijöistä myös hengellisyys on tärkeä osa elämää. Diakoniatyön asiakkuus tai diakoniasta tuen saaminen ei vaadi evankelisluterilaiseen kirkkoon kuumista, mikä osaltaan mahdollistaa yhteistyön tekemisen.

Diakoniatyöntekijöiden kanssa on mahdollista käydä keskusteluita mihin tahansa elämän osa-alueeseen liittyen. Asiakkaille tutut diakoniatyöntekijät vastaavat tarvittaessa edesmenneiden kävijöiden muistotilaisuuksien pitämisestä toimipisteissä, minkä Vähäkuopus kertoo olevan todella merkityksellistä kävijöille ja heidän läheisilleen. (Jonna Vähäkuopus, henkilökohtainen tiedonanto 6.8.2019.)

8 DIAKONIATYÖ

Diakoniatyö on määritelty osaksi seurakuntien toimintaa ensimmäisen kerran vuoden 1943 kirkkolaissa. Työ käsitettiin tuolloin seurakuntalaisille hengellisen, ruumiillisen ja aineellisen avun antamisena eli seurakuntadiakoniana. (Kuusimäki 2012, 35.) Kirkkolain (L 1054/1993) mukaisesti kirkon toiminta määritetään tarkemmin kirkkojärjestyksessä, jossa diakoniatyön on määritetty olevan seurakunnan ja seurakuntalaisten kristilliseen rakkauteen pohjautuvaa avun antamista heille, joiden hätä on suurin tai joita ei muutoin auteta (KJ 1055/1993).

Seurakunnissa tehdään diakoniakoniatyötä erilaisissa elämäntilanteissa olevien kanssa. Diakoniatyötä voidaan verrata epävirallisesti sosiaalityöhön tai kolmannen sektorin tekemään työhön. Viimesijaisena avunantajana diakoniatyö paikkaa yhtenä toimijana yhteiskuntamme turvaverkon aukkoja. Työn tarkoituksena on täydentää saatavilla olevia palveluita, valvoa palveluiden laatua ja saavutettavuutta. Diakoniatyö pyrkii tavoittamaan haavoittuvassa asemassa tai syrjäytymisvaarassa olevat ihmiset sekä kehittämään heille tarjottavia tukipalveluita. Diakonien tekemän ns. sosiaalityön rinnalla kulkee mahdollisuus hengellisen tuen saamiseen, mikä voi käytännössä olla esimerkiksi rukoilemista yhdessä asiakkaan kanssa tai hänen puolestaan. (Kuusimäki 2012, 48; Rättyä 2012, 87–88.)

Yksilöiden ja perheiden kanssa tehtävä diakoniatyö rakentuu ihmisten kiireettömälle kohtaamiselle, rehellisyydelle ja vaitiolovelvollisuuden kautta syntyvälle vuorovaikutukselle ja luottamukselle. Diakoniatyössä ihminen nähdään arvokkaana sielun, hengen ja ruumiin kokonaisuutena, joka ansaitsee auttamisen, hyväksynnän ja syyllisyyden tunteista vapautumisen. Käytännössä työ on fyysisiin, psyykkisiin, hengellisiin, sosiaalisiin ja taloudellisiin tarpeisiin vastaamista sekä ihmisen kokemien haasteiden kartoittamista ja asioiden ratkaisemisessa tukena olemista. Diakoniassa ihminen nähdään osana suurempaa sosiaalista kokonaisuutta, joten työssä pyritään huomioimaan myös lähellä olevat perheenjäsenet. Haastavassa elämäntilanteessa läheisiltä saatava tuki voi olla merkittävää. Tukipalveluiden ja moniammatillisen yhteistyön rakentamisella pyritään aikaansaamaan kestäviä tuloksia asiakkaiden elämänlaadun parantamiseksi ja

saavuttamaan heitä parhaiten palveleva tukiverkosto. Auttamalla ja kohtaamalla yksittäisen ihmisen tarpeet voidaan vaikuttaa positiivisesti myös lähellä oleviin. (Rättyä 2012, 80–84.)

Diakoniatyössä yksilön oloja parantavaa ja rakenteellisiin muutoksiin tähtäävää vaikuttamistyötä tehdään yhteistyössä eri toimijoiden kanssa, pitäen ääntä haavoittuvassa asemassa olevien puolesta. Sosiaali-, terveys- ja diakoniatyön tulevaisuuteen liittyvät haasteet voidaan nähdä yhteisinä asiakkaiden palvelutarpeiden kasvaessa ja muuttaessa muotoaan. Yhteiskunnalliseen muutokseen tarvitaan siis eri toimijoiden välistä yhteistyötä. Asiakkaiden tilanteiden vaatiessa moniammatillista osaamista sekä käytössä olevien taloudellisten resurssien näkökulmasta eri alojen asiantuntijuuden yhdistäminen voimavaraksi on välttämätöntä ja järkevää. (Helosvuori 2012, 165, 170–171.)

8.1 Kriminaalityön historia

Kuusimäki on kuvannut kirkon historiallisia vaiheita nostaan esille eri aikakausia kuvaavia piirteitä. Varhaiskristilliselle kirkolle oli tyypillistä yhteisöllinen toisista huolehtiminen ja yhteinen vastuunkantaminen. Jo ensimmäisessä alkukristillisen ajan koinonian eli osallisuus -vaiheen kuvauksessa kerrotaan, kirkollisten verkkojen vakiintumisen yhteydessä, yhdeksi diakonien tehtäväksi ehtoollistarpeiden toimittamisen vangituille seurakunnan jäsenille. Kuusimäen mukaan kirkon viimeisimmissä vaiheissa on haluttu palata varhaiskristillisen kirkon suuntaan, mutta laajentaen avun antamista muillekin kuin seurakunnan jäsenille. (Kuusimäki 2012, 21–27.) Vankien auttaminen nähdään karitatiivisena uskoon ja lähimmäisenrakkauteen pohjautuvana välittömänä avun antamisena, jonka rinnalla kulkee ongelmia synnyttävien syiden ehkäiseminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen sosiaalisen tai poliittisen diakonian muodossa (Rättyä 2012, 86–87).

Kuusimäen kuvaama ajatus paluusta alkuseurakuntien kaltaiseen toimintaa näkyi myös 1800-luvun Suomessa kirkon yhteiskunnallisen aseman heikennettyä. Helsinkiin ja Viipuriin perustettiin ensimmäiset diakonissalaitokset 1860-luvun aikana, jonka jälkeen niiden toiminta alkoi laajentua. Diakoniatyötä tehtiin

laitoksissa, seurakunnissa ja kuntien alaisuudessa. Vankien parissa tehtävä työ nähtiin tärkeäksi jo 1880-luvun lopulla. Tuolloin esitettiin, että seurakunnat palkkaisivat työntekijöitä mm. vierailemaan vankiloissa. Vapautuksen teologia, jonka perustana on köyhien auttaminen, sai jalansijaa Suomessa köyhyiden korostuttua yhteiskunnassa syntyneiden tuloerojen vuoksi. Kirkko halusi vaikuttaa yhteiskunnalliseen tilanteeseen tuoden esille ihmisten hätää ja nimeten mm. Yhteisvastuukeräyksien keräyskohteiksi yhteiskunnallisesti heikoimmassa asemassa olevat, kuten päihdeongelmaiset, asunnottomat ja vangit. Hengellisyuden vähenemisen ja yhteiskunnan epäkohtien korostumisen korjaamiseen tarvittiin kirkon näkemyksen mukaan aiempaa vahvemmin kärsivien auttamista. (Kuusimäki 2012, 32, 37.)

Kirkon yhteiskunnallinen vastuunotto näkyi vahvasti 1990-luvun jälkeisenä aikana ihmisten taloudelliseen hätään vastaamisena. Tuolloin myös kunnat alkoivat toimimaan yhteistyössä seurakuntien ja järjestöjen kanssa. Seurakuntien diakoniatyö synnytti taloudellisissa vaikeuksissa olevien auttamisen kautta mm. velkaneuvonnan, Takuu-Säätiön toiminnan ja ruokapankit. Velallisten auttamisen lisäksi diakoniatyössä kehitettiin tukiasuntotoimintaa, rikosuhripäivystystä sekä mielenterveys- ja päihdeongelmaisten vapaa-ajan toimintaa. (Kuusimäki 2012, 40–42, 45–46.)

8.2 Helsingin seurakuntayhtymän erityisdiakonia

Hermannin diakoniatalon diakoniatyöntekijä Kimmo Kajoksen mukaan rikosseuraamusasiakkaiden ja heidän läheistensä kanssa tehtävä työ kuuluu diakoniatyön ydintehtäviin. Kajos näkee kriminaalityön roolin diakoniatyössä merkityksellisenä. Historiaan peilaten työmuoto on ajansaatossa kuitenkin muuttunut aiemmin vankilassa olevien oltua heitä, joihin tehtävä työ ns. kohdentui. Tänä päivänä työtä tehdään rikosseuraamusasiakkaiden lisäksi heidän perheidensä sekä muiden läheisten kanssa käsitettäessä, että vankilaan joutuminen koskettaa myös henkilöä lähellä olevia ja heidän elämiään. (Kimmo Kajos, henkilökohtainen tiedonanto 27.4.2020.)

Hermannin diakoniatalo vastaa Helsingin seurakuntayhtymän erityisdiakoniasta. Hämeentiellä sijaitseva toimipiste tarjoaa palveluita kohdennetusti vähävaraisille, asunnottomille, paperittomille, vangeille, päihdeongelmallisille sekä heidän läheisilleen. (Kirkko Helsingissä. Hermannin diakonitalo.) Hermannin diakoniatalolla työskentelee erityisdiakonian johtava diakoniatyöntekijä, päihde-, kriminaali- ja asunnottomuustyötä tekeviä diakoniatyöntekijöitä, pastori, suntioita, projektityöntekijöitä sekä toimistos sihteeri (Kirkko Helsingissä. Hermannin diakoniatalon henkilökunta).

Hermannin diakoniatalon diakoniatyöntekijät ja pastori käyvät tapaamassa pääkaupunkiseudulla kirjoilla olevia vankeja säännöllisesti Vantaan, Helsingin ja Vanajan vankiloissa. Näiden lisäksi esimerkiksi Jokelan ja Keravan vankiloissa sekä Suomenlinnan avovankilassa käyntejä on vaihtelevasti. (Kimmo Kajos, henkilökohtainen tiedonanto 27.4.2020.) Vankiloissa työntekijät käyvät yksilökeskusteluita vankien kanssa ja järjestävät heille suunnattua ryhmä- ja hartaustoimintaa (Kirkko Helsingissä. Hermannin diakoniatalo). Hermannin diakoniatalo tekee yhteistyötä vankiloiden lisäksi erityisnuorisotyökeskus Snellun, Kriminaalihuollon tukisäätiön ja Vankien omaisten kanssa. Yhteistyöllä pyritään mm. tavoittamaan vankien läheisiä esimerkiksi keväisin ja syksyisin vankiloiden porteilla järjestettävissä kohtaamistapahtumissa. (Kimmo Kajos, henkilökohtainen tiedonanto 27.4.2020.)

Diakoniatyössä tehtävä kriminaalityö on tärkeää annettavan tuen lisäksi myös yhteiskuntaan asteittaisen paluun näkökulmasta, jossa Kajoksen mukaan esimerkiksi valvotun koevapauden aikainen asuttamistyö ja työ- ja toimintavelvoitteiden suorittamisen merkitys ovat korostuneet. Vankeuden päättyessä ”tien ta-soittaminen” takaisin yhteiskuntaan on rikosseuraamusasiakkaille tarpeellinen tuen antamisen muoto. Erityisdiakonian mahdollisuudet tuen antamiseen ovat yleisesti ottaen hyvät. Saatavilla olevaan tukeen panostetaan mm. hyvien työntekijäresurssien avulla. Erityisdiakonian lisäksi tärkeää kriminaalityötä tehdään myös Helsingin seurakuntayhtymän seurakunnissa, joissa vankien läheisiä voidaan tukea henkisen tuen antamisen lisäksi myös taloudellisesti. (Kimmo Kajos, henkilökohtainen tiedonanto 27.4.2020.)

Hermannin diakoniatalolla on mahdollista osallistua esimerkiksi aamuhartauteen, joka sunnuntaiseen pullakirkkoon, raamattupiiriin tai klubi-iltoihin. Näiden lisäksi diakoniatalolla on mahdollisuus tavata työntekijöitä diakoniapäivystyksen aikana tai ajanvarauksella, käydä syömässä Waste and feast -kahvilassa tai käyttää maksutta kuntosalia, suihkua tai pyykinpesukonetta. (Kirkko Helsingissä. Hermannin diakoniatalo.) Yhdyskuntapalvelun tai valvotun koevapauden aikainen työ- tai toimintavelvoite on mahdollista suorittaa Hermannin diakoniatalolla. Rikosseuraamusta vankilassa suorittavat rikosseuraamusasiakkaat voivat varata Hermannin diakoniatalon yhteydessä olevaa loma- ja kriisiasuntoa lomansa ajaksi. (Kirkko Helsingissä. Hermannin diakoniatalo; Kimmo Kajos, henkilökohtainen tiedonanto 27.4.2020.) Helsingin seurakuntayhtymän tukiasunnoissa on myös ajoittain asunut rikostaustaisia henkilöitä. Näihin tukiasuntoihin hakeminen tapahtuu erityisdiakonian kautta. (Kimmo Kajos, henkilökohtainen tiedonanto 27.4.2020.)

9 LAADULLINEN TUTKIMUS JA AINEISTON KÄSITTELY

Laadullisessa tutkimuksessa teoreettinen osuus muodostuu sille asetetun viitekehyksen sisään. Teoreettista taustatietoa tutkimuksen tekemiseen tarvitaan tutkimuksen kokonaisuudesta, käytettävistä metodeista, etiikasta ja luotettavuudesta. Tutkimuksesta tehtävässä raportissa kuvataan tutkimuksen aihepiiriin keskeisesti liittyvät käsitteet ja niiden liittyminen toisiinsa. Tutkimuksen tiedonantajien valinta on tehtävä harkitusti. Tiedonantajien on oltava sellaisia, joilla on riittävästi tietoa tai kokemusta tutkittavasta asiasta. Laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmiä ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja dokumenttien kerääminen. Näitä menetelmiä voidaan käyttää valikoidusti yksittäin tai yhdistelemällä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 23–24, 83, 98.)

Yleisin laadulliseen tutkimukseen valittu menetelmä on teemahaastattelu, jonka avulla pyritään saamaan vastauksia tutkimuskysymyksiin (Vilka 2015, 124). Haastattelun avulla voidaan kartoittaa, millaisia ajatuksia henkilöllä on tutkittavasta asiasta. Joustavuutensa vuoksi haastattelu mahdollistaa vapaamuotoisen keskustelun käymisen, jonka aikana saatua tietoa pystytään syventämään tarkentavilla kysymyksillä. Keskustelua käydessä haastattelukysymykset voidaan esittää parhaaksi katsotussa järjestyksessä. Tiedonsaannin näkökulmasta tutkimuskysymysten antaminen etukäteen haastateltavalle voi olla järkevää haastateltavan saadessa jo etukäteen tietoa haastattelun sisällöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 84–86.)

Haastattelutilanteen alussa tutkimusta voidaan avata haastateltavalle esimerkiksi sivun mittaisella tiivistelmällä tutkimuksen tarkoituksesta ja tavoitteista. Varsinaisten tutkimuskysymysten muotoilussa on vältettävä suljettuja kysymyksiä, joihin haastateltavan on mahdollista vastata ”kyllä” tai ”ei” eli kysymyksiä kuten onko, oletko, teetkö, koetko tai mikä. Käytettäessä kysymyssanoja kuten mitä, miten, millainen tai miksi haastateltavan on mahdollista vastata laajemmin kertomalla ajatuksiaan. Haastattelurunko tulee rakentaa sellaiseksi, ettei haastateltavaa rasiteta turhaan toisiaan vastaavilla kysymyksillä. Keskustelun aikana tutkimuksen tekijä voi palata haastateltavan kertomiin asioihin ja viitata aiemmin puhuttuun

osoittaen samalla, että on kuunnellut haastateltavaa. (Vilka 2015, 128, 133–134.)

Puolistrukturoidut teemahaastattelut ovat keskustelunomaisia haastatteluita avoimin kysymyksin. Teemahaastattelussa tutkijana toimiva määrittää etukäteen aihealueet, joista keskustelua käydään. Haastatteluille on tyypillistä, että asioita pyritään selvittämään mahdollisimman tarkasti ja että ne etenevät saadun tiedon pohjalta. Määrällisesti haastateltavia ei tutkimuksen tekoon tarvita välttämättä kovin montaa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 88.) Laadullisessa tutkimuksessa aineiston sisältö eli laatu on merkityksellisempää kuin aineiston saatu kappalemäärä. Aineiston tarkoituksena on lisätä ymmärrystä tutkittavasta asiasta tai ilmiöstä. Teemahaastattelussa aineiston keruun haasteena voi olla, että haastattelukysymysten muotoilu tuo esille ennakkokäsityksiä asiaan liittyen, jolloin haastateltava voi vastata kysymysten käsitystä mukailleen sen sijaan, että toisi esille omia ajatuksiinsa. Näin tapahtuessa tutkimusaineiston sisältö voi vääristyä. (Vilka 2015, 127–129, 150.)

Haastatteluiden tekemisen jälkeen tutkimusaineisto muutetaan kirjalliseen muotoon eli litteroidaan, jotta haastatteluiden sisältöä voidaan tarkemmin tutkia. Kirjallisessa muodossa oleva aineisto on mahdollista ryhmitellä eri aihepiireihin. Litteroidessa on huomioitava, että sisältö vastaa alkuperäistä puhetta ja annetut vastaukset pysyvät niille annetussa asiayhteyksissä. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin tavoite on löytää tutkimuskysymyksiin vastaavaa tyypillistä kertomusta tutkimusaineistoa pelkistämällä. (Vilka 2015, 137–138, 164.)

Sisällönanalyysia käytetään laadullisen tutkimuksen metodina tai väljänä teoreettisena viitekehyksenä. Tutkija Timo Laine on esittänyt rungon aineiston rajaamisesta, oleellisen aineiston valikoimisesta, valikoidun aineiston luokittelusta, teemoittelusta tai tyypittelystä aina yhteenvedon kirjoittamiseen. Sisältöä analysoidessa aineistoista nostetaan tutkimuksen kannalta merkityksellisiä asioita, joista pyritään rakentamaan yhtenäinen kokonaisuus. Aineiston redusointi eli pelkistäminen on käytännössä haastattelun auki kirjoittamista karsimalla pois kaikki tutkimuskysymyksen kannalta epäoleellinen. Haastatteluista voidaan eritellä eri aihepiirejä koskevia pelkistettyjä ilmauksia omiksi kokonaisuuksikseen

klusteroimista varten. Klusteroinnilla tarkoitetaan ryhmittelyä eli ilmausten yhdistämistä omiksi ryhmikseen. Kokonaisuuksia rakennettaessa aineistoista ei jätetä mitään pois ja sisältöä analysoidessa on huomioitava, että jokin sanottu asia voi kuvata useampaa pelkistettyä ilmausta. Ryhmien määrää ei voida määritellä etukäteen. Ryhmittelyllä luodaan rakennetta ja alustavaa kuvausta tutkimuksen eri osa-alueista. Klusteroinnin jälkeen aineisto abstrahoidaan eli käsitteellistetään teoreettisiksi käsitteiksi verraten teoriaa ja johtopäätöksiä saatuun aineistoon. Käsitteitä yhdistelemällä saadaan vastauksia tutkimuskysymyksiin. Tutkijan on pyrittävä ymmärtämään asioita haastateltavien näkökulmasta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103–104, 115, 122–127.)

10 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyön tavoitteena oli kartoittaa ehdottoman vankeuden ja valvotun koevapauden aikaisia kokemuksia Kriminaalihuollon tukisäätiön Vertaistuki Redikseen ja Raittilan vertaistoimintaan osallistumisesta sekä kerätä ideoita toimipisteiden toiminnan kehittämiseksi. Sosionomi (AMK) diakoniatyö -tutkinnon opinnäytetyössä tulee olla kirkonalaan paneutuva osuus, jossa kartoitimme kehittämistyön tueksi tehtyjen haastatteluiden yhteydessä, kokemuksia toimipisteissä käyvien diakoniatyöntekijöiden kohtaamisista.

Saatuja tutkimustuloksia on tarkoitus hyödyntää toimipisteissä rikosseuraamusasiakkaille suunnattujen toimintojen ja Helsingin seurakuntayhtymän kanssa tehtävän yhteistyön kehittämisen tukena. Opinnäytetyön tavoite on lisätä rikosseuraamusasiakkaiden osallisuutta toimipisteiden toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa sekä palveluiden kehittämisen kautta lisätä heidän hyvinvointiaan.

Opinnäytetyö toimi Góthonin (2012) kuvaamien kehittämiskysymysten kehän kahden kysymyksen alueella. Tarkoituksena oli etsiä vastauksia siihen, miten toimipisteissä toimitaan rajatun kohderyhmän eli rikosseuraamusasiakkaiden näkökulmasta ja miten niissä voitaisiin toimia entistä paremmin.

KUVA 1. Kehittämiskysymysten kehä (Góthoni 2012, 222).

10.1 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset olivat:

- 1) Millaiseen toimintaan Vertaistuki Rediksessä ja Raittilassa rikosseuraamusta suorittavat asiakkaat ovat osallistuneet?
- 2) Millaisia kokemuksia toimintaan osallistumisesta on?
- 3) Miten toimintaa voisi kehittää?

10.2 Opinnäytetyön vaiheet

KEVÄT JA KESÄ 2019	SYKSY 2019	KEVÄT 2020	KESÄ JA SYKSY 2020
<ul style="list-style-type: none"> • Yhteistyötahon hankkiminen. • Yhteistyöhenkilöiden kanssa opinnäytetyön suunnittelu. • Ideapaperin esittäminen 24.4.2019. • Kriminaalihuollon tukisäätiön ja Helsingin seurakuntayhtymän erityisdiakonian toimintaan tutustuminen. • Teoreettisen taustoituksen kasaaminen suunnitelmaa varten. 	<ul style="list-style-type: none"> • Suunnitelman esittäminen 17.9.2020. • Toimipisteiden vastaavien ohjaajien kanssa haastateltavien kartoittaminen. • Tutkimusluvan hankinta Rikosseuraamuslaitokselta. Lupa myönnettiin 30.9.2019. • Yksilöhaastattelut Vertaistuki Rediksessä ja Raittilassa. • Teoreettisen taustoituksen täydentäminen ja opinnäytetyöraportin kirjoittaminen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Viimeisten haastatteluiden tekeminen alkuvuodesta 2020. • Tutkimusaineiston sisällönanalyysi • Teoreettisen taustoituksen täydentäminen. • Käsikirjoituksen esittäminen 27.5.2020. • Ilmoittautuminen arviointi prosessiin 1.6.2020. 	<ul style="list-style-type: none"> • Opinnäytetyöraportin muokkaus. • Esitarkastukseen jättö 10.8.2020. • Julkaisu-seminaari 25.8.2020. • Opinnäytetyöraportin viimeistely. • Valmiin opinnäytetyön luovutus 7.9.2020.

KUVA 2. Opinnäytetyön aikataulu.

Kesän 2019 aikana tutustuimme Kriminaalihuollon tukisäätiön sekä Vertaistuki Rediksen ja Raittilan toimintaan verkkoaineistojen avulla, käymällä toimipisteissä sekä haastatteleamalla toimipisteiden vastaavia ohjaajia. Luimme rikosseuraamukseen liittyviä lakeja, Rikosseuraamuslaitoksen toiminnasta sekä kartoitimme tekijöitä, jotka osaltaan voivat vaikuttaa rikosseuraamuksen aikana toimipisteiden toimintaan osallistumiseen. Näiden lisäksi tutustuimme diakoniatyön historiaan

rikosseuraamusasiakkaiden kanssa sekä Helsingin seurakuntayhtymän erityisdiakoniaan.

Opinnäytetyösuunnitelmaa tehdessä pohdimme työn toteutumismahdollisuuksia SWOT-analyysin avulla. Ajattelimme, että tutkimuksen tekemistä edesauttaisi, jos haastateltavat tulisivat pääosin yhteistyöhenkilöidemme kautta. Tiedostimme, että rikosseuraamusasiakkaat voisivat suhtautua varauksellisesti meitä ja koko tutkimustamme kohtaan. Aiheen henkilökohtaisuuden vuoksi koimme tärkeäksi, että haastateltavilla olisi mahdollisuus tutustua meihin ennen haastatteluiden tekemistä. Riskinä tutkimuksen tekemiselle oli, ettemme saisi haastateltavia tai saadut vastaukset jäisivät suppeiksi, jolloin opinnäytetyö ei saavuttaisi sille asetettuja tavoitteita. Vahvuudeksi opinnäytetyön tekemiselle näimme aidon halumme kehittää rikosseuraamusasiakkaille suunnattuja palveluita.

Opinnäytetyön tekemiseen varasimme aikaa noin vuoden. Yhteistyöhenkilöimme olisivat toivoneet opinnäytetyön tekemistä hiukan lyhyemmällä aikataululla, mikä ei opintojen ja elämäntilanteidemme vuoksi ollut mahdollista. Opinnäytetyö suunnitelmamme hyväksyttiin 17.9.2019, jonka jälkeen etsimme haastateltavia yhteistyöhenkilöidemme avulla sekä itsenäisesti käymällä toimipisteissä. Kirjoitimme kirjeen (Liite 1) haastateltavaksi lähtemistä miettivälle tai siihen jo lupautuneelle. Kirjeen lähetimme toimipisteisiin tutkimuksen kohderyhmään kuuluville annettavaksi.

Osa haastateltavaksi alustavasti lupautuneista suoritti rikosseuraamustaan, joten tutkimusluvan hakeminen Rikosseuraamuslaitokselta ennen heidän haastattelujensa tekemistä oli välttämätöntä. Yhteistyöhenkilöimme haki tutkimuslupaa puolestamme, jonka myönnettiin 30.9.2019. Haastattelut toteutettiin loppusyksystä 2019 ja tammikuussa 2020 Vertaistuki Rediksen ja Raittilan tiloissa, jotka valikoituivat haastattelupaikoiksi niiden ollessa tuttuja haastateltaville.

Huhtikuussa 2020 lähetimme kriminaalityöhön liittyviä kysymyksiä diakoniatyöntekijä Kimmo Kajokselle täydentääksemme Diakoniatyö -kappaletta. Täydensimme raporttia saaduilla tutkimustuloksilla sekä teoreettisilla kappaleilla, joissa käsitellään mm. sosiaali- ja kriminaalityötä kuntoutuksellisista näkökulmista.

Opinnäytetyön käsikirjoitus hyväksyttiin 27.5.2020, jonka jälkeen lähetimme opinnäytetyöraportin toimipisteiden vastaaville ohjaajille sekä Kriminaalihuollon vertaistoimintojen johtajana toimineelle Maarit Suomelalle, muokkaamis- ja täydentämistoiveita sekä palautteen saamista varten. Edellä mainittujen lisäksi lähetimme opinnäytetyön myös Kimmo Kajokselle hänen antamiensa tietojen oikeellisuuden tarkistamiseksi ja saatujen tutkimustulosten jakamiseksi erityisdiakoniaan. Kesän 2020 aikana täydensimme raporttia opinnäytetyöseminaarissa sekä yhteistyötahoilta saadun palautteen pohjalta esitarkistukseen jättämistä varten. Opinnäytetyön julkaisuseminaari oli 25.8.2020, jonka jälkeen viimeistelimme raportin.

10.3 Aineiston keruu ja sisällönanalyysi

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa rajatun kävijäryhmän kokemuksia Verstaistuki Rediksen ja Raittilan toiminnasta. Laadullisen tutkimuksen menetelmistä valitsimme tässä tutkimuksessa käytettäväksi haastattelun. Luotettavina tiedonantajina toimivat henkilöt, joilla oli henkilökohtaista kokemusta ehdottoman vankeusrangaistuksen ja/tai valvotun koevapauden aikana toimipisteiden toimintaan osallistumisesta. Rikosseuraamuksen aikaisista kokemuksista puhuttaessa on ymmärrettävä niiden henkilökohtaisuus, minkä vuoksi emme nähneet haastatteluiden tekemistä ryhmissä vartenotettavaksi vaihtoehdoksi, vaan toteutimme ne yksilöhaastatteluina.

Ennen haastatteluiden tekemistä haastateltaville kerrottiin opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet, jotka esitettiin samalla kirjallisessa muodossa. Jokainen haastateltava allekirjoitti suostumuksensa haastatteluun ja luvan aineiston käyttöön opinnäytetyössä (Liite 2). Suostumus- ja lupakaavakkeella selvitettiin, oliko haastateltava osallistunut toimintaan ehdottoman vankeuden vai valvotun koevapauden aikana sekä kummassa toimipisteessä haastateltava oli käynyt rikosseuraamuksensa aikana. Haastateltavilta kysyttiin ennen haastattelun aloittamista suullisesti lupa haastattelun nauhoittamiseen. Haastattelun jälkeen äänitteet siirrettiin suojattuihin tiedostoihin. Edellä mainittujen lisäksi muuta tunnistettavissa olevaa materiaalia haastateltavista emme keränneet tutkimuksen aikana.

Sisällönanalyysia varten äänitteet muutettiin kirjalliseen muotoon. Yhdestä haastattelusta litteroitua tekstiä tuli keskimäärin viisi tekstisivua. Tarkastelimme tutkimusaineistoa aluksi erillämme tehden muistiinpanoja haastattelukysymyksiä (Liite 3) avulla esiin nousevista teemoista, jonka jälkeen analysoimme aineiston sisältöä yhdessä. Tahoillamme tehdyt analysoinnit osoittivat, että näkemyksemme keskeisistä teemoista olivat hyvin yhteneväiset. Kävimme aineiston läpi tutkimuskysymysten mukaisesti. Keskustelunomaisissa haastatteluissa haastateltavat palasivat usein aiemmin mainitsemaasi asioihin, minkä vuoksi liitimme saadut vastaukset niiden tutkimuskysymysten alle, joihin ne todellisuudessa vastasivat, rakentaen näistä tutkimustuloksissa esitetyt kokonaisuudet.

Haastateltavat kertoivat haastatteluiden aikana henkilökohtaisia asioita, joista heidät on mahdollista tunnistaa. Tällaiset yksityiskohdat poistimme tutkimusaineiston käsittelyn aikana. Yksityisyyden suojaamiseksi aineistoa yhdisteltiin niin, ettei yksittäinen haastateltava ole tunnistettavissa tai toimipiste missä haastateltava on toimintaan osallistunut. Tutkimustuloksien sitaateissa osa aikamuodoista on muutettu menneeseen muotoon, jotta rikosseuraamustaan haastattelun aikana suorittavien vastaukset eivät erotu tutkimustuloksissa. Osassa sitaateista haastateltavan sanomia asioita samasta asiasta on yhdistetty. Tutkimustuloksissa ei ole eroteltu valvotussa koevapaudessa olevia, rikosseuraamustaan suljetussa vankilassa tai avolaitoksessa suorittavia eikä rikosseuraamuksensa suorittaneita, minkä vuoksi viittaamme tutkimukseen osallistuneita kutsumalla heitä haastateltaviksi.

11 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimustulokset on saatu seitsemää (7) ehdottoman vankeuden tai valvotun koevapauden aikana Kriminaalihuollon tukisäätiön Vertaistuki Redikseen tai Raittilan vertaistoimintaan osallistunutta henkilöä haastatteleamalla. Osalla haastateltavista oli ehdottoman vankeuden sekä valvotun koevapauden aikaisia kokemuksia toimipisteen toimintaan osallistumisesta, minkä lisäksi osa haastateltavista oli osallistunut molempien toimipisteiden toimintaan rikosseuraamuksensa aikana.

Kolme haastateltavista oli kuullut Vertaistuki Rediksen tai Raittilan toiminnasta ennen rikosseuraamustaan tai rikosseuraamuksensa aikana tutultaan, joka oli itse osallistunut toimintaan oman rikosseuraamuksensa aikana tai siviilissä eläessään. Yksi haastateltavista kertoi toiminnan tulleen tutuksi aiemman vankeustuomionsa aikana. Loput kolme haastateltavista kertoivat osallistuneensa toimintaan joko läheisen tai vankilan ohjaajan ohjaamana tai valvotun koevapauden työ- tai toimintavelvoitteen ”pakottaessa”.

Useampi haastateltava toi esille, ettei ollut kuullut toimipisteiden toimintaan osallistumisen mahdollisuudesta vankilan henkilökunnalta, vaan toimintaan osallistumisen mahdollistuneen vasta, kun sen oli ottanut itse puheeksi vankilan työntekijän kanssa. Osa haastateltavista kertoi mainostaneensa toimintaa vankilan sisällä ajatellessaan, että tiedonsaanti osallistumisen mahdollisuudesta oli tärkeää vankilassa rikosseuraamustaan suorittaville. Muutama haastateltavista kertoi nähneensä Kriminaalihuollon tukisäätiön mainoksia vankilan ilmoitustaululla.

Kyl mä lähinnä kuulin tuttujen kautta, mut sitte ku otin asian vankilassa esille, ni se (toimintaan osallistuminen) oli ihan selvä, ku mä olin käyny myös ennen rangaistusta täällä jo. (H3)

Alunperin mun läheinen pakotti mut tänne. Kyl mä varmaan olin kuullu mun työntekijältäki, mut ei mua kiinnostanu mitkää tälläset. Kaikki vertaistuki jutut särähti korvaan. Aattelin, et pärjään yksinki. (H4)

Ei vankilassa kukaan kerro tästä, jos sä et itse tiedä. Vankila vois kertoa, kuinka monta kertaa viikossa saa käydä ja missä. Toiset ei halua leimaantua, nii ei ehkä halua tulla, mut on siellä varmaan paljon ihmisiä, jotka ei tästä tiedäkään. (H5)

Kaikki seitsemän haastateltavaa olivat osallistuneet toimipisteissä järjestettäviin vertaistukiryhmiin. Rikosseuraamuksen aikana toiminnan sisältö määräytyi pääosin sen mukaisesti, mitä toimipisteissä oli suunniteltu kyseiselle päivälle. Haastateltavat kertoivat osallistuneensa toimintaan aina samoina viikon päivinä, mikä teki toiminnan sisällöstä yksipuolista.

Rikosseuraamuksen aikana toimintaympäristöjen kerrottiin mahdollistavan erilaisten kortti-, lauta- ja pihapelien pelaamisen, tietokoneen käytön, ryhmätoimintoihin osallistumisen sekä ajanvieton läheisten kanssa. Rikosseuraamuksen päättymisen jälkeen toimipisteiden toiminta oli pitänyt sisällään mm. erilaisia retkiä, museokäyntejä, mikroautoilua ja elokuvien katsomista. Rikosseuraamuksen päätyttyä toimipisteessä vertaisohjaajana toimimisen tai työllistymisen kerrottiin olevan myös mahdollista.

Aika lähelle samanlaisia ne aina on (toiminnot). Hyvin vähän vaihtelee. (H1)

Täällä osallistutaan näihin päivän toimintoihin. Täällähän on tällöinen lukujärjestys, ni mitä siinä on. Se voi olla vaikka mölkyn heitto tuolla ulkona ja niin edespäin. (H2)

Käyn täällä usein hengailmassa, nauttimassa vertaistuesta ja tämmöisestä tasa-arvoisesta ilmapiiristä ja hyvästä seurasta. (H3)

Sellaiseen yleiseen toimintaan oon osallistunut. Mun mielestä mitä tästä saa, niin se vertaistuki on aika kova. En tiedä tarviiko sitä muuta, ku samanlaisen porukan ympärille. (H5)

Haastateltavien näkemyksen mukaan toimipisteiden toiminta on tarkoitettu päihde- ja mielenterveyskuntoutujille, yhdyskuntaseuraamusta suorittaville, rikosseuraamusta avolaitoksessa suorittaville, valvotussa koevapaudessa oleville sekä rikostaustaisille ja heidän läheisilleen.

Vangit ja entiset vangit siviilistä voi tulla tänne kertomaan omia kokemuksia. (H2)

Toiminta on kaikille päihde- ja mielenterveyskuntoutujille. (H4)

11.1 Kokemuksia Vertaistuki Rediksen ja Raittilan toiminnasta

Haastateltavien omat kokemukset Vertaistuki Rediksen ja Raittilan toimintaan osallistumisesta olivat positiivisia niissäkin tilanteissa, joissa toimintaan osallistuminen ei ollut ns. itsestä lähtöisin. Haastateltavat kuvasivat toimipisteiden toiminnan olleen merkityksellistä sekä hyvinvointia tukevaa rikosseuraamuksen aikana, kuten sen jälkeenkin. Toiminnan koettiin tuoneen vapaa-aikaa ja elämään sisältöä. Erilaisten toimintojen, vertaistuen ja yhdessä olemisen kuvattiin tuoneen jaksamista ja kaivattua muutosta arkeen erityisesti vankilassa oloaikana. Ajanvietto mahdollisuus vertaisten kanssa koettiin tärkeäksi hyvinvoinnin kannalta.

Kyllähän tää tavallaan semmonen henkireikä on. Vankilassa on siinä vankila ilmapiirissä, mikä on hyvin sama joka päivä. Täällä ilmapiiri vaihtuu, ihmiset vaihtuu. Tää auttaa vankia jaksamaan eteenpäin. (H2)

Tää on semmoinen paikka mihin voi tulla vähän rauhoittumaan välillä ja viettämään kivaa vapaa-aikaa niin, ettei tarvii kelailla mitään muuta. (H3)

Usealla haastateltavista oli kertomansa mukaan taustallaan useiden vuosien ajan kestänyttä päihteiden käyttöä. Haastateltavat kokivat vertaisten, toimipisteiden toiminnan ja henkilökunnan tukevan päihteetöntä elämäntapaa. Toimipisteissä saadun tuen kerrottiin olevan äärimmäisen tärkeää erityisesti rikosseuraamuksen päättyessä päihteettömän elämäntavan rakentamisen suhteen.

Pysy raittiina, se on pääasia. (H1)

Tänne ei voi tulla sekasin. Se oli tärkeä silloin alkuun. Tääl ei tuomita. Ei vaikka sä putoisit ja retkahtaisit. Ei sanota, et sulla ei oo asiaa tänne, vaan päinvastoin sanotaan, et tuu sitte uudestaan, ku oot selvinpäin. Tääl ei hylätä. (H7)

Toimintaan osallistuminen oli tuonut haastateltavien elämään uusia ihmissuhteita. Merkittäviksi tekijöiksi näissä ihmissuhteissa nousi jaettu ymmärrys elämänkokemuksien ja erilaisten taustojen suhteen sekä päihteetön elämäntapa. Jo ennen rikosseuraamusta olemassa olleiden sosiaalisten suhteiden ylläpito ja niiden vahvistaminen koettiin tärkeäksi rikosseuraamuksen aikana. Edellä mainittujen kerrottiin mahdollistuvan toimipisteissä esimerkiksi sähköposteja lähettämällä. Merkitykselliseksi koettiin myös, että läheisten oli mahdollista osallistua toimipisteiden toimintaan.

Sä pystyt tavallaan ylläpitämään suhteita vanhoihin tuttaviin ja kavereihin ja mahdollisesti niihin, joita on tullu uusia. Sitte ku vapautuu, ni se helpottaa siviilin siirtymistä. Täällä oon oikeestaan saanut pidettyä mun elämän kassassa. (H2)

Oon saanut täältä aika paljon ihmisiä, jotka on selvinpäin. Sellaisen paikan mihin tulla ja missä mä tiedän, että ei oo kamanvetoa. Pystyy tekemään päihteettömänä yhdessä asioita. Ei oo käyny mielessäkään aikaisemmin, et voi lähtee kaikkiin tommosiin juttuihin. (H5)

Mä oon saanut hyviä kaverisuhteita. (H7)

Alkuun toimipisteiden toimintaan osallistuminen koettiin vaikeaksi, koska haastateltavat olivat tottuneet aiemman elämäntapansa tai vankilan vaatiman roolin ylläpitämiseen. Oman identiteetin kuvattiin olleen täysin hukassa. Toimintaan osallistumisen kerrottiin helpottuneen haastateltavien huomattaessa itsessään tapahtuvaa muutosta, vaikka sen alkuun koettiin synnyttäneen ristiriitaisia tuntemuksia. Muutoksen koettiin tapahtuneen osittain sen avulla, että haastateltavat pystyivät toimimaan toimipisteissä täysin omina itsenään, ilman kenenkään suunnalta tulevaa tuomitsemista. Myös muissa tapahtuvan muutoksen näkeminen koettiin merkitykselliseksi oman muutoksen tapahtumisen suhteen. Toimintaan osallistumisen kerrottiin vahvistaneen entisestään halua uudenlaiseen ja päihteettömään tapaan elää. Haastateltavat toivat esille toimintaan osallistumisen opettaneen tunteiden käsittelyä, kasvattavan uskallusta omana itsenä olemiseen sekä lisänneen itsetuntemusta, jonka myötä luottamuksen itseän ja omaan toimintakykyyn koettiin vahvistuneen.

Uskallan olla avoimesti oma itteni, mun ei tarvii esittää enää mitään. On oppinu elää tunteiden kanssa ja ylipäättään sen, et on tunteita. Oon alkanu tuntee itteeni paremmin semmosena, ku mä oikeesti oon. Olin kasvanu sellaseen kuoreen, et sitä oli jotain muuta, ku mitä oikeesti on. Mä en haluu enää elää siinä maailmassa missä mä oon aikasemmin eläny. (H4)

Alkuun oli vaikee tulla, mut sit oli helpompi ja koko ajan helpompi. Mä häpeen määrättyjä tekoja, mut tääl ei tarvii miettii sitä. Elämä on ollu sellast pelkkää roolin vetoo. (H7)

Mä uskon, et niin kauan kun on elämää on mahdollisuuksia. Kyllä ihminen voi muuttua. Olen onnellinen siit, et mä olen pystynyt muuttamaan ja nähnyt vieressä, et moni muukin on pystynyt. Ilman tätä paikkaa mä en istuis tässä tällä hetkellä. (H7)

Toimipisteiden toiminnan positiivisiin kokemuksiin vaikuttaviksi tekijöiksi mainittiin toimipisteissä saatu henkilökohtainen apu, toimintaan osallistumisen vapaaehtoisuus, kiva henkilökunta, vaihtoehtoinen ajanvietto mahdollisuus sekä toimipisteiden hyvä sijainti ja ilmapiiri.

Haastateltavat kokivat saaneensa toimipisteissä apua sellaisten käytännön asioiden hoitamiseen, joihin eivät olleet saaneet tukea esimerkiksi vankilassa ollessaan. Toimipisteiden toiminnan koettiin tältä osin täydentävän vankilan tekemää työtä. Saatu tuki koettiin tärkeäksi rikosseuraamuksen päättymisen lähestyessä sekä päihteettömyyden tukemisen suhteen siviiliin siirryttäessä.

Toimipisteissä tietokoneen käyttö mahdollisti sosiaalisten suhteiden ylläpitämisen ja käytännön asioiden hoitamisen lisäksi haastateltavien mukaan tulevaisuuden suunnittelun, esimerkiksi työnhaun tai kouluttautumisen suhteen. Toimipisteissä ns. virallisten asioiden hoitamisen koettiin olevan helpompaa, koska asioiden hoitoon oli riittävästi aikaa, minkä vuoksi henkilökunnalta saatua tukea ei myöskään koettu ”viranomaistoiminnaksi”. Haastateltavat pystyivät myös käymään muiden kävijöiden kanssa keskustelua erilaisiin tilanteisiin liittyen ja pohtimaan yhdessä, kuinka niiden suhteen olisi järkevintä toimia.

Täällä voidaan kysyä, että ootsä hakenu siviilitöihin tai ootsä tehny näin. Sit voi saada neuvoja ja tukee siihen, miten jollaki on joku asia menny ja se kertoo, et hän teki näin ja näin. (H2)

En oo nähny negatiivista fiilistä henkilökunnan kesken tai asiakkaiden ja henkilökunnan välillä. Nää on hyvin orientoitunu tähän työhön. (H6)

Kaikki toi virastoasioiminen. En mä olis ikinä selvinny. Täältä saa henkilökohtaista apua ihan kädestä pitäen, et nää tekee oikeestaan sitä duunii, minkä vankila jättää tekemättä monien kohdalla. (H6)

Mä oon saanu avun tääl joka juttuun mitä oon tarvinnut. Kaikkiin noihin anomuksiin ja jos on tarvinnut apuu, et käydään jossain, ni täält on lähteny jengii mukaan. (H7)

11.2 Kokemuksia diakoniatyöntekijöiden kohtaamisista

Viidellä haastateltavista ei ollut kokemuksia diakoniatyöntekijän kohtaamisesta toimipisteessä eikä edes tietoa diakoniatyöntekijöiden käymisestä toimipisteissä. Yksi haastateltavista oli keskustellut toimipisteessä käyneiden diakoniatyöntekijöiden kanssa ja yksi oli nähnyt diakoniatyöntekijöitä, mutta ei ollut puhunut heidän kanssaan.

Diakoniatyöntekijöiden kohtaamisten vähäisyydestä huolimatta jokainen haastateltavista suhtautui myönteisesti diakoniatyöntekijöiden käymiseen toimipisteissä ja ajatteli, että diakoniatyöntekijöiden kohtaaminen voisi olla itselle hyödyllistä ja monelle Vertaistuki Rediksen ja Raittilan kävijöistä tärkeää. Haastateltavat näkivät yleisesti ottaen pappien, diakonien ja seurakunnan tekemän työn yhteiskunnallisesti merkityksellisenä.

Se (diakoniatyöntekijän tapaaminen) vois olla ihan kiva. Vois kysellä jotain asioita ja muuta. Jos joku askarruttas, niin tietämystä löytys varmaan sieltä päästä. Ei tarvisi omien ajatusten kanssa pyöriä ja pähkäillä miten se vois olla. (H1)

Oon mä varmaan nähnyt, mutta en oo sanalla ollut kenenkään tommosen virkaihmissen kanssa. Täällä on monilla ihmisillä tarve johki tälläseen ammattiauttajaan, mut henkilökohtaisesti en koe sille kauheesti tarvetta. (H3)

En muista, että olisin täällä törmännyt siihen. Voisin kyl käydä juttuilla. Se on niin arvokasta duunii, et kyllä sille on tilaus joka paikassa, missä on vähänkin ihmiset ahtaalla. (H6)

Mä en muista kuulleen diakoniatyöntekijästä. Kyl mä menisin ainaki kattoo, et jos se pystyis mua jollain tapaa jeesaa. (H7)

Diakoniatyöstä keskusteltaessa haastateltavien mieleen tuli diakoniatyöntekijöiden tekemä perhetyö sekä seurakuntien järjestämät retket. Heidän mielestään diakoniatyöntekijät voisivat toimipisteissä käydessään tukea esimerkiksi rikosseuraamusta suorittavien perhesuhteita sekä samalla tuoda tietoa seurakunnissa järjestettävistä retkistä ja tapahtumista.

Mulle tulee diakoniasta perhetyö mieleen. Niin ku parisuhteessa selviminen ja ihmissuhdetaidot. Ne vois olla hyvä tapa tukee. (H6)

11.3 Kehittämisideoita

Vertaistuki Rediksen ja Raittilan toimintojen koettiin olevan hyviä nykyisellään. Useat haastateltavista toivat esille luottavansa täysin henkilökuntaan toiminnan kehittämisen suhteen, eivätkä kokeneet olevansa riittävän ”päteviä” esittämään ideoita. Molempien toimipisteiden kohdalla jokainen haastateltava korosti niiden olomassaolon tärkeyttä. Suurimmassa osassa haastatteluista parannettavaksi kehittämiskohteeksi nousi toiminnasta tiedottaminen vankiloihin. Haastateltavat ajattelivat esimerkiksi vankiloissa infojen pitämisen tuovan toimintaan lisää osallistujia.

Vois tätä vankilassa mainostaa enemmän. Mainos jossain seinällä on yksi mainos muiden joukossa. (H5)

Kylhän nää on niin fiksuja ihmisiä täällä, et ei siihen oo oikein paljon sanottavaa ja sit ku tää on jo niin pitkään pyöriny ja kehittyne. (H6)

Se on paljon, et irrottautuu tosta kuviosta, vaikka se olis ykski ihminen. Kyl tämmönen paikka pitää olla ja just se, et tästä viedään vankiloihin sitä sanomaa. (H7)

Toimipisteiden toimintaan kaivattiin lisää liikuntaa esimerkiksi uimahallissa käymisten muodossa sekä retkiä lyhyemmällä suunnitteluajalla.

Uimaan meneminen. Niitä (käyntejä) on ollut täällä, mut nyt jostain syystä ei oo tällä hetkellä. Se on yks (idea). Vaikka se ei olis se, niin jotain vastaavaa. (H2)

On hyvä, et on tietty runko ohjelmaan ja tietyt kiinteet jutut, mut sitte jos on vaikka leffaan lähtö, ni istutaan alas, suunnitellaan ja kahen päivän päästä lähetään, koska moni ei pysty sitoutuu sellaseen moneen viikon odotteluun ja sit lähtee. (H4)

Niihin liikuntajuttuihin ku osallistuu, ni niitä voi tehdä siviilissäkin. Vankila on lopettanut sen, et enää ei saa osallistua sellaseen toimintaan. (H5)

Toimipisteiden tilat koettiin ahtaiksi ja niiden sisustaminen viihtyisämmäksi nousi esiin muutamassa haastattelussa.

Jos tän toimipisteen meininkii jotenki kehittäis, ni varmaan tekis tästä vähän jotenki rennomman paikan. Kaikki sellanen toimistomainen pois, et täst tulis enemmän kodin tuntunen. (H4)

Yhteiskunnan muuttuminen tai lähes koko elämän ajan yhteiskunnasta ulkopuolella eläminen nousivat esille useamman haastateltavan puheessa. Etenkin tietokoneiden käytön opettelu nähtiin tarpeelliseksi yhteiskuntaan paluun näkökulmasta, minkä vuoksi haastateltavista tietokoneen käyttöön liittyvää ohjausta toimipisteissä tulisi lisätä.

Tota ei voi tarpeeks korostaa tota tietotekniikkaa, ku se on se suurin kompastuskivi. Monta kertaa, ku puhutaan vapautuvista vangeista, ni siihen ei kiinnitetä tarpeeks huomiota. (H6)

Mä en tienny mikä sähköposti on. Enkä mistään netistä tiennyt mitään. Oon elänyt tästä yhteiskunnasta kokonaan täysin ulkopuolella. (H7)

Toimipisteiden toiminnan koettiin tukevan rikosseuraamustaan suorittavia monilta osin. Haastateltavat puhuivat kehittämisideoinnin aikana lähinnä vankiloiden käytänteisiin liittyvistä epäkohdista ja niiden kehittämisestä. Jokainen

haastateltavista näki tärkeäksi, ettei rikosseuraamustaan suorittavaa vieraannutettaisi vankilassa oloaikana yhteiskunnasta. Perhesuhteiden tukeminen kaikin mahdollisin keinoin koettiin rikosseuraamuksen aikana tärkeäksi.

Haastateltavista rikosseuraamuksen aikana Vertaistuki Rediksen ja Raittilan toimintaan osallistuminen mahdollisti yhteiskunnassa kiinni pysymistä tai yhteiskuntaan kiinnittymistä, minkä vuoksi heistä oli tärkeää, että rikosseuraamusta suorittaville mahdollistettaisiin toimipisteissä kaikkiin toimintoihin osallistuminen. Toimipisteiden toimintaan osallistumiseen liittyvät ehdot ja rajoitukset näyttäytyivät haastateltaville nykyisellään, erityisesti vankeusrangaistusta suorittavia, kävijöitä eriarvoistavina.

Koko rangaistusajan jutussa pitäis panostaa siihen, et ois semmonen tila, missä olla tavallaan kahestaan perheen kanssa, vaikka tälläses vapaammas tilassa, et se ei olis siellä vankilassa. Nimenomaa se olis se juttu. Siinähän tämäkin (toimipiste) voi toimii hyvin. (H2)

Tässä (toiminnassa) on aika paljon tukielementtejä, mut se tukis eniten, et kaikki sais osallistuu kaikkiin toimintoihin. Se, et saa tulla tänne, mut ei saa osallistuu (toimipisteiden) ulkopuolisiin toimintoihin, ni siin on kyl sellanen ristiriita, joka dissaa aika paljon vankeja ja ne joutuu tosi pahasti eriarvoseen asemaan. (H4)

Millä tutustuu harrastetoimintoihin ja muuhun mitä voi tehdä vankilatuomion jälkeen, jos ei pääse käymään missään? Jos sä et pysty kiinnittymään mihinkään tuomion aikana, ni et sä kyllä kiinnity tuomion jälkeenkään. (H4)

12 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Suonion mukaan arkielämässä yhdessäolo ja osallisuuden kokemukset ovat merkityksellisiä hyvinvoinnille (2014, 73–76). Kippola-Pääkkönen on vastaavasti todennut useiden eri tutkimusten valossa vertaistuellalla olevan positiivinen vaikutus hyvinvointiin (2018, 184). Osallisuutta vahvistamalla on mahdollista tukea rikoksetonta elämää ja vähentää vankeudesta aiheutuvia haittoja (Suonio 2014, 82). Tutkimustuloksissa sosiaaliset suhteet perheenjäseniin, vanhoihin ystäviin ja Vertaistuki Rediksen tai Raittilan kautta tullessiin vertaisiin näyttäytyvät rikosseuraamuksen aikaista hyvinvointia lisäävinä tekijöinä. Vertaistuen ja yhdessä olemisen koettiin tuovan voimavaroja ja tukevan arjessa jaksamista, etenkin vankeuden aikana. Toimipisteiden toimintaan osallistumisen nähtiin mahdollistavan sosiaalisten suhteiden ylläpitämisen ja niiden vahvistamisen. Hautalan ja Kaaran mukaan vertaistukiryhmät voivat tuoda sisältöä arkeen ja tarjota elämään tarvittavaa tukea (Hautala & Kaarakka 2018, 399). Arjen sisällön rikastuminen, saatu vertaistuki päihteettömän elämän rakentamiseen ja elämäntapamuutokseen näkyvät vahvasti saaduissa tutkimustuloksissa.

Berrin ja Blagdenin mukaan vertaistuki voi mahdollistaa muutoksen sosiaalisissa suhteissa ja toimia merkittävänä osana vangin kuntoutumista. Vertaissuhteissa vangit pystyvät auttamaan muita vankeja sekä harjoittelemaan matalalla kynnyksellä avunantamista toisille. Vertaistoimintaan osallistuminen toi Perrin ja Blagdenin tutkimukseen osallistuneille vangeille kokemuksen siitä, että he olivat tärkeitä ja heidän toimintansa oli merkityksellistä. (Perri & Blagden 2016, 21–24, 27–30.) Kyseisessä tutkimuksessa tuotiin esille myös muutoksen mahdollisuuden näkeminen itsessä sekä työkalujen saaminen ”uuden minän” luomiseen vertaistoimintojen kautta. Saamissamme tutkimustuloksissa kokemukset vertaistoimintaan osallistumisesta ja muutoksen tekemisen mahdollisuudesta olivat Perrin ja Blagdenin (2016) tutkimustuloksia vastaavia. Muutoksen näkeminen toimipisteissä käyvissä vertaisissa ja omassa itsessä heidän kauttaan nähtiin omaa kuntoutumista tukevina tekijöinä. Tutkimustulostemme mukaan muutoksen näkeminen muissa tuki rikosseuraamusasiakkaiden käsitystä muutoksen mahdollisuudesta vahvistaen samalla heidän omaa toimijuuttansa muutoksen teon suhteen.

Hautalan ja Kaarakan tutkimuksessa tuotiin esille, että vankeuden ja valvotun koevapauden aikana toimivilla tukimuodoilla voidaan tukea uudenlaisen minäkuvan muodostumista sekä rikosseuraamuksen jälkeisen arjen rakentamista (Hautala & Kaarakka 2018, 335–336). Saatujen tutkimustulosten mukaan Vertaistuki Redis ja Raittila paikkoina mahdollistivat haastateltavissa tapahtunutta muutosta tarjoamalla ympäristön, jossa toiminnan keskiössä oleva vertaistuellisuus näyttäytyy vahvassa roolissa muutoksen tekemisen suhteen. Tutkimustulosten mukaan toimipisteissä oli mahdollista toimia omana itsenään tulematta tuomituiksi tai määritetyksi rikostaustan, päihteiden käyttöön tai mielenterveyteen liittyvien ongelmien vuoksi, minkä koettiin mahdollistavan uudenlaisen minäkuvan rakentamisen. Kippola-Pääkkösen artikkelissa käsiteltiin vertaistuen mahdollisia kielteisiä vaikutuksia (2018, 174–175, 179, 180, 184–187), joita ei saaduissa tutkimustuloksissa tullut lainkaan esille. Yhteiset tai toisiaan vastaavat kokemukset näyttivät tuovan ymmärrystä erilaisia elämäntilanteita ja tarpeita kohtaan. Vertaistuen merkityksen nähtiin olevan yksilöllistä, kuten siihen liittyvien tarpeiden tai kokemustenkin siitä.

Hautalan ja Kaarakan tutkimuksessa todetaan, että rikosseuraamusasiakkaiden kanssa sosiaalisen kuntoutuksen elementtien hyödyntäminen mahdollistaisi pitkäjänteisen ja suunnitelmallisen kuntoutusjatkumon rakentamisen (Hautala & Kaarakka 2018, 333, 337, 339). Tutkimustuloksia läpikäydessämme mietimme rikosseuraamusta suorittavien mahdollisuuksia saada tarvitsemaansa ja omasta mielestään tarpeellista tukea. Haastateltavat kertoivat yleisesti ottaen rikosseuraamuksen aikana saatavilla olevan tuen olevan osittain sellaista, jota he eivät itse nähneet tarpeelliseksi tai pääosin jäävän vajavaiseksi tarpeisiinsa nähden. Haastateltavien kokemukset ja tutkimustuloksemme huomioiden sosiaalisen kuntoutuksen elementtien hyödyntäminen olisi järkevää rikosseuraamuksen ajalle tehtävien suunnitelmien teossa. Sosiaalisessa kuntoutuksessa keskeistä ovat asiakkaan itse tarpeelliseksi näkemät sosiaalista toimintakykyä vahvistavat tukimuodot ja toimintakyvyn vahvistaminen henkilön omissa sosiaalisissa ympäristöissä (L 1301/2014). Kartoittamalla rikosseuraamusasiakkaiden kuntoutustarpeet mahdollisimman varhaisessa vaiheessa rikosseuraamusta, ja toimimalla suunnitelmallisesti ilmenevien kuntoutustarpeiden mukaisesti, voitaisiin tukea

rikosseuraamuksen jälkeistä elämää ja vahvistaa sosiaalista toimintakykyä niissä ympäristöissä, jotka mahdollistavat tavoiteltua elämänmuutosta.

Toimipisteiden toiminnan sisältöön liittyen tutkimustuloksissa nousi esille toimipisteiden säännölliset viikko-ohjelmat. Rikosseuraamuksen aikana toimintaan osallistuminen tapahtui rangaistusajan suunnitelman mukaisesti pääosin samoina viikontäpäivinä, minkä vuoksi haastateltavien tarpeelliseksi näkemiin toimintoihin osallistuminen ei ollut mahdollista, vaikka niitä olisi järjestetty rikosseuraamuksen aikana toimipisteissä. Rangaistusajan suunnitelmaa tehtäessä tai päivitettäessä tulisi rikosseuraamusasiakkaan kanssa suunnitella ajantasaisia tarpeita vastaavaa kuntoutusjatkumoa, jonka yhtenä osana Vertaistuki Rediksen tai Raittilan toiminnot voisivat osaltaan toimia niin rikosseuraamuksen aikana kuin sen jälkeen. Niemisen mukaan sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamisella mahdollistetaan osallisuutta ja kuuluuutta eri yhteisöihin. Riittämättömät hyvinvointia tukevat palvelut voivat johtaa syrjäytymiseen tai syrjäytetyksi joutumiseen. (Nieminen 2018, 11–12, 14–15.)

Vertaistuki Rediksessä ja Raittilassa tulisi tutkimustulosten mukaan huomioida paremmin rikosseuraamusasiakkaiden osallistumiseen vaikuttavat tekijät ja pyrkiä suunnittelemaan toimipisteiden toimintaa niin, että kyseisen asiakasryhmän toiminnot monipuolistuisivat. Rikosseuraamusasiakkaiden osallisuuden tärkeyttä toiminnan suunnittelussa ja toimijuuskäsityksen vahvistamista ei tutkimustuloksiin peilaten voi liikaa korostaa. Toiminnan sisältöä voitaisiin rikastuttaa viikko-ohjelmien pysyvien toimintojen ajoittaisella ja suunnitelmallisella vaihtelulla. Tutkimukseen osallistuneet haastateltavat toivat esille, että vaikka he eivät itse tarvitsisi tiettyjä palveluita, on ne silti hyvä sisällyttää toimintoihin muiden mahdollisen tarpeen vuoksi. Tutkimustuloksista on pääteltävissä, että haastateltavat välittävät ilmeisen paljon oman kuntoutumisensa lisäksi myös muiden rikosseuraamusasiakkaiden kuntoutumisesta ja heidän etujensa ajamisesta.

Rikosseuraamusta suorittavien toiminnan yksipuolisuus näyttäytyi myös kartoittaessamme kokemuksia diakoniatyöntekijän kohtaamisesta. Suurin osa haastateltavista ei ollut tavannut diakoniatyöntekijää tai edes tiennyt sellaisen käyvän toimipisteissä. Tämän suhteen huomiota herättävää oli, etteivät kaikki

haastateltavat käyneet enää määrättyinä päivinä, vaan osallistuivat toimintaan aktiivisesti rikosseuraamuksensa jo päätyttyä. Diakoniatyön kanssa tehtävän yhteistyön kehittämisessä näemme oleelliseksi, että diakoniatyöntekijät kävisivät toimipisteissä päiviä vaihdellen, jolloin mahdollistuisi myös vankiloista tulevien ja valvotussa koevapaudessa olevien kohtaaminen.

Diakoniatyöntekijöiden tapaamisen mahdollistaminen rikosseuraamusasiakkaille mahdollistaisi hengelliseen- ja arkielämään liittyvien keskusteluiden käymisen, jotka haastateltavat näkivät tärkeiksi siitä huolimatta, vaikka itsellä ei tarvetta keskusteluille ollut. Yksi haastateltavista toi esille perhetyön tarpeellisuuden rikosseuraamuksen aikana. Toimipisteissä käyvien diakoniatyöntekijöiden kanssa voisi yhteistyössä miettiä, millaisia mahdollisuuksia heillä olisi tukea esimerkiksi toimipisteissä käyvien rikosseuraamusasiakkaiden perhesuhteita tai kohdenneusti muita elämän osa-alueita.

Diakoniatyöntekijöillä on mahdollisuus yksilötapaamisiin vankiloissa, minkä lisäksi he pystyvät toimimaan eri tavoin rikosseuraamusta suorittavien ja heidän läheistensä tukena rikosseuraamuksen aikana ja sen jälkeen. Hermannin diakoniatalolla on vangeille tarkoitettu loma-asunto, jota esimerkiksi rikosseuraamusta suorittava asunnoton voi tarvittaessa hyödyntää poistumisluvan saatuaan. Hermannin diakoniatalolla on myös mahdollista suorittaa rikosseuraamukseen liittyvä työ- ja toimintavelvoitteita (Kimmo Kajos, henkilökohtainen tiedonanto 27.4.2020), kuten mahdollisesti muissakin Helsingin seurakuntayhtymän toimipisteissä. Tällaisista mahdollisuuksista tiedon saaminen on oletettavasti tärkeää rikosseuraamusta suorittaville.

Kriminalihuollon tukisäätiön ja Helsingin seurakuntayhtymän yhteistyö on hyvä esimerkki siitä, kuinka aidosti toimitaan yhteistyössä saman asiakasryhmän hyvinvoinnin ja elämäntilanteiden parantamisen eteen. Yhteistyöverkostojen rakentamisessa on keskeistä kasata yhteen sellaisia tahoja, jotka kukin omalla toiminnallaan voivat tarjota erilaisia mahdollisuuksia, osaamista ja tukimuotoja asiakkaiden elämään. Toimivalla yhteistyöllä mahdollistetaan asiakkaan näkökulmasta sujuva palveluohjaus ja käytössä olevien resurssien järkevä hyödyntäminen.

Rikosseuraamuslaitoksen tilastojen 2018 mukaan keskimäärin vajaa 60 % ehdottoman vankeusrangaistuksen suorittaneista tuomitaan vapautumisen jälkeen uudestaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen tai yhdyskuntapalveluun (Rikosseuraamuslaitos 2018c, 19). Tutkimustuloksissa ilmenee henkilökohtaisen tuen tarve rikosseuraamuksen jälkeiseen elämään, esimerkiksi jo vankilassa oloaikana viranomaisasioiden hoidon ja tietotekniikan käytön suhteen. Osa haastateltavista kuvasi, kuinka vankeusrangaistuksen aikana esimerkiksi etuuksien hakeminen oli muuttunut pääosin verkossa tapahtuvaksi, minkä koettiin vaikeuttavan yhteiskuntaan paluuta tietoteknisten taitojen ollessa puutteellisia.

Desistanssiin liittyvässä kappaleessa toimme esille, että rikoksista irrottautuminen voi lähtökohtaisesti tapahtua tilanteissa, joissa ympäröivät olosuhteet mahdollistavat sen. Tutkimustuloksissa ilmeni, että tuen saaminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa vankeutta tukisi monilta osin yhteiskuntaan paluuta. Vertaistuki Rediksessä ja Raittilassa saatu henkilökohtainen apu koettiin tärkeäksi rikosseuraamuksen päättyessä myös yhteiskuntaan kiinnittymisen näkökulmasta. Haastateltavat toivoivat toimipisteissä käytännön asioiden ja tietotekniikan käytön ohjaukseen panostamista ja niiden lisäämistä rikosseuraamusasiakkaiden tarpeita ajatellen. Osa haastateltavista ei kokenut saaneensa vankilassa riittävästi tukea näiden asioiden suhteen ja toimipisteiden työn täydentävän vankilan tekemää työtä, mikä osoittaa niitä mahdollisuuksia, joita vankilan ulkopuolilla toimijoilla, kuten Kriminaalihuollon tukisäätiöllä, on tarjota yhteiskuntaan kiinnittymisen tukemiseksi vankeus- tai valvontarangaistuksen aikana. Tutkimustuloksissa Vertaistuki Rediksen ja Raittilan toiminnassa korostuvat sosiaalihuoltolain (L 1301/2014) määrittämien mukaiset hyvinvointia ja sosiaalista syrjäytymistä ennaltaehkäisevät tekijät.

Suonio on tuonut esille, että vankilan ulkopuolisen ja vankilassa tehtävän sosiaalisen välillä voi olla ristiriitaa (Suonio 2014, 79–80). Tämä näyttäytyi tutkimustuloksissa haastateltavien kehittämisideoiden kohdistuessa pääosin Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan kehittämiseen toimipisteiden toiminnan kehittämisen sijasta. Toimipisteiden toiminta nähtiin lähes poikkeuksetta hyvinä nykyisellään ja kehittämistä vaativat osa-alueet kohdistuivat toimintaan osallistumiseen liittyvien käytänteiden selkiyttämiseen. Tutkimustulosten mukaan rikosseuraamusta

suorittavien oikeudet etenkin toimipisteiden ulkopuoliseen toimintaan osallistumiseen erosivat toisistaan. Haastateltavat toivat esille, että toimintaan osallistumisen mahdollisuuksia oli rajattu Rikosseuraamuslaitoksen tai vankiloiden toimesta. Tämän koettiin asettavan rikosseuraamusta suorittavat eriarvoiseen asemaan suhteessa muihin kävijöihin, mutta myös toisiinsa.

Viettäessämme aikaa toimipisteissä meille näyttäytyi vankilasta tulevien tai valvotussa koevapaudessa olevien eriarvoinen asema esimerkiksi tilanteessa, jossa päivälle oli suunniteltu retki, johon osalla rikosseuraamusta suorittavista ei ollut lupaa osallistua. Yhteiskuntaan kiinnittymisen ja päihteettömän elämäntavan tukemisen näkökulmasta erilaisiin toimintoihin osallistuminen, niin toimipisteissä kuin niiden ulkopuolella, voisi osaltaan mahdollistaa mielekkään sisällön löytämisen osaksi rikosseuraamuksen jälkeistä elämää, kuten tutkimustuloksissa tulee ilmi. Käytäntöjen näyttäytyessä nykyisellään rikosseuraamusasiakkaita eriarvoistavina olisi asian esiin tuominen äärimmäisen tärkeää, toimipisteiden tehdessä yhteistyötä Rikosseuraamuslaitoksen ja vankiloiden kanssa, sen turvaamiseksi, että rikosseuraamusasiakkaat voisivat kokea olevansa mahdollisimman tasavertaisessa asemassa toimipisteissä käydessään.

Tutkimuksen tekemisen aikana yllätyimme siitä, ettei haastateltavista juuri kukaan tuonut uusia konkreettisia toimintoja toimipisteiden toiminnan sisällön rikastuttamiseksi. On mahdollista, että rikosseuraamusasiakkaat ovat aidosti tyytyväisiä toimipisteiden tarjoamiin toimintoihin nykyisellään, mihin osaltaan voi vaikuttaa haastateltavien esiin tuoma ajatus siitä, että rikosseuraamuksen aikana vankilan ulkopuoliseen toimintaan on yleensäkin mahdollisuus osallistua. Kehittämisideoita kysyttäessä useampi haastateltavista totesi, ettei kokenut olevansa riittävän pätevä ideoimaan toimintaa ja luottavansa täysin henkilökuntaan toiminnan kehittämisen suhteen. Tällainen ajatus on kaukana sosiaalityön ajatuksesta, jossa toimintaa on tarkoitus rakentaa ammattilaisten ja asiakkaiden yhteistyöllä palveluiden ollessa tarkoitettuja niitä käyttäville.

Sosiaali- ja terveystalveluiden kehittämisessä asiakkaiden osallisuus on lisääntynyt ja asiakkaiden kokemustiedon merkityksen voidaan nähdä kasvaneen. Palveluiden yhteiskehittämiseen ja arviointiin tarvitaan asiakkaiden kokemuksia

palveluista. Palvelukokemusten kartoittamisella voidaan saada tietoa mm. palveluiden saatavuudesta, toimivuudesta ja laadusta. Aiemmasta sosiaalipalveluiden asiakas kokemusasiantuntijana -näkökulmasta ollaan siirtymässä näkökulmaan, jossa palveluita käyttävä asiakas nähdään kehittäjänä ja vaikuttajana. Lähtökohdista sosiaali- ja terveystaloukselle ovat entistä enemmän asiakkaan tarpeet, asiakaslähtöisyys ja osallisuuden vahvistaminen. (Niskala, Kairala & Pohjola 2017, 8–9; Harra, Sipari & Mäkinen 2017, 151.) Tutkimustulosten perusteella rikosseuraamusasiakkaat kokevat olevansa jossain määrin toiminnan kohteita, joille tarjotaan rikosseuraamuksen aikana riittämättömiä tai tarpeettomia toimia kuntoutumisensa tueksi.

Pohdimme opinnäytetyön tekemisen aikana, kuinka paljon esimerkiksi kokemus rikosseuraamuksen aikana toiminnan kohteena olemisesta tai yleisesti ottaen mahdollinen rikosseuraamusta edeltänyt huono-osaisuus, voi rajoittaa käsitystä omista vaikuttamisen mahdollisuuksista tai siitä mikä kaikki voisi olla mahdollista. Pohdintamme ei kohdistunut toimipisteiden toimintaan, vaan yleisemmällä tasolla rikosseuraamusasiakkaiden asemaan yhteiskunnassa ja osallisuuteen palveluissa, jota selkeästi tulisi monilta osin vahvistaa.

Vankilan ulkopuolella rikostaustaisten asiantuntijuutta hyödynnetään esimerkiksi kokemusasiantuntijuuden ja vertaistoimijuuden muodoissa, jolloin heillä on mahdollisuus olla mukana erilaisten toimintojen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Rikosseuraamusasiakkaiden asiantuntijuutta tulisi hyödyntää mahdollisimman paljon myös rikosseuraamuksen aikana eri palveluissa ja niiden kehittämisessä, minkä seurauksena rikosseuraamusta suorittavien käsitys omista kyvyistään vaikuttaa asioihin ja omaan elämäänsä voisi muuttua toivottuun suuntaan. Harran, Siparin ja Mäkisen mukaan kehittäjäkumppanuus vaatii palveluiden tarjoajilta asiakkaille osallistumismahdollisuuksien järjestämisen keskustelu-, suunnittelu- ja kehittämistilaisuuksiin sekä toiminnan läpinäkyvyyden lisäämistä. Kehittämistoiminnan keskeisinä ja mahdollistavina tekijöinä ovat toiminnan vuorovaikutteisuus ja vastavuoroisuus. Kehittäjäkumppanuus voidaan nähdä oppimisprosessina, jossa tasavertaisina toimijoina toimisen lisäksi voidaan oppia myös kehittämisen kohteesta. (Harra, Sipari & Mäkinen 2017, 156, 160, 162.)

12.1 Ammatillinen kasvu

Opinnäytetyö prosessin alkaessa tietämyksemme kriminaalityöstä oli suht vähäistä ja kävimme mm. kriminaalityön perusteet- ja kuntouttavan kriminaalityönkurssit saadaksemme pohjaa opinnäytetyön tekemiselle. Tutkimuksen tekeminen ja saadun aineistoin analysointi lisäsi ymmärrystämme rikosseuraamukseen tuomittujen elämäntilanteita ja yksilöllisiä palvelutarpeita kohtaan. Haastatteluiden aikana nousi esille elämän eri osa-alueita, joihin rikosseuraamus tai vapauden menettäminen laajemmin vaikuttavat. Prosessin aikana rikosseuraamusalaan liittyvä osaaminen ja ymmärryksemme kasvoi, mihin osaltaan vaikutti myös rikosseuraamusalaan liittyvän uutisoinnin aktiivinen seuraaminen, alaa koskeviin seminaareihin osallistuminen sekä opinnäytetyön tekemisen aikana harjoitteluissa tehty yhteistyö ammattilaisten sekä rikosseuraamusasiakkaiden kanssa. Ajantasaisen tiedon hallinta ja tietämys on tärkeä osa ammattilaisen ammatillista toimintaa. Lähtökohtamme huomioiden voimme sanoa sosiaalialalla vaadittavan ammatillisen tietämyksemme vahvistuneen huomattavasti, etenkin rikosseuraamusasiakkaiden suhteen.

Sosionomin yhtenä osaamisvaatimuksena on ammatillisen vuorovaikutus- ja yhteistyösuhteen rakentamisen taito (Diakonia-ammattikorkeakoulu. Opiskelu. Opiskelijan polku. Opintojen suorittaminen. Arviointi. Osaamisvaatimukset: sosionomi (AMK) diakoniatyö). Sosionomin ammatti vaatii kykyä toimia yhteistyössä eri tahojen kanssa. Vertaistuki Rediksen ja Raittilan ammattilaisten sekä rikosseuraamusasiakkaiden kanssa työskentelyn myötä yhteistyötaitomme niin asiakkaiden kuin ammattilaisten kanssa vahvistui.

Palvelutarpeiden arviointi asiakkaan osallisuutta tukien kuuluu sosionomin asiakastyön osaamiseen (Diakonia-ammattikorkeakoulu. Opiskelu. Opiskelijan polku. Opintojen suorittaminen. Arviointi. Osaamisvaatimukset: sosionomi (AMK) diakoniatyö). Opinnäytetyön aikana kartoitimme ja pohdimme rikosseuraamuksen aikaisia palvelutarpeita yhdessä opinnäytetyön kohderyhmän kanssa. Yhteistyön pohjalta pystyimme osoittamaan enemmän yksilön tarpeet huomioivien palvelupolkujen rakentamisen tarpeellisuutta rikosseuraamusasiakkaille. Opinnäytetyö osoitti, kuinka tärkeää palvelutarpeiden arvioinnissa on kuunnella asiakasta ja

hänen tarpeitaan. Prosessin seurauksena ymmärrämme aiempaa paremmin millainen vaikutus käytettävissä olevilla resursseilla voi olla palveluiden saatavuuteen ja siihen, kuinka hyvin tarjottavat palvelut vastaavat asiakkaiden todellisia tarpeita. Palvelutarpeiden arvioinnissa hyvinvointiin vaikuttavat tekijät tulee tunnistaa ja sosionomina toimivan tulee kyetä toimimaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa asiakkaan hyvinvointia tukien ja haittoja ennaltaehkäisevästi (Diakonia-ammattikorkeakoulu. Opiskelu. Opiskelijan polku. Opintojen suorittaminen. Arviointi. Osaamisvaatimukset: sosionomi (AMK) diakoniatyö).

Sosionomin tulee kyetä ammatilliseen reflektointiin sekä tuomaan esille työssään näkemiä epäkohtia ja ratkaisuja työn kehittämiseksi (Diakonia-ammattikorkeakoulu. Opiskelu. Opiskelijan polku. Opintojen suorittaminen. Arviointi. Osaamisvaatimukset: sosionomi (AMK) diakoniatyö). Opinnäytetyöprosessin aikana kävimme paljon keskustelua näkemistämme epäkohdista. Arvioimme tutkimustuloksissa Vertaistuki Rediksen ja Raittilan toimintaa ja tarjoamia palveluita niiden kehittämisen näkökulmasta, mikä on tärkeä osa sosionomin ammatillista osaamista. Kykenimme myös tuomaan tutkimuksemme pohjalta ideoita toimipisteiden toiminnan kehittämiseksi sekä rikosseuraamusasiakkaiden toiminnan sisällön rikastuttamiseksi. Kyky arvioida toimintaa asiakkaiden osallisuutta vahvistaen on keskeistä millä tahansa sosiaalialan sektorilla kuten diakoniatyössäkin toimiessa. Opinnäytetyössä olemme osoittaneet, että rangaistusaikana verkostoissa rakennettu ja rikosseuraamusasiakkaiden tarpeita vastaava tuki tukisi parhaiten rikosseuraamuksen aikaista ja sen jälkeistä elämää, rikosseuraamusasiakkaiden hyvinvointia, yhteiskuntaan kiinnittymistä sekä laajemmassa mittakaavassa yhteiskunnan turvallisuutta.

Diakoniatyöntekijän osaamisvaatimuksena on kirkon perusarvojen tunteminen sekä ihmiskäsityksen ja lähimmäisen rakkauteen perustuvan ihmisarvon kunnioittaminen ja puolustaminen (Diakonia-ammattikorkeakoulu. Opiskelu. Opiskelijan polku. Opintojen suorittaminen. Arviointi. Osaamisvaatimukset: sosionomi (AMK) diakoniatyö). Diakoniatyöntekijän kuten sosiaalityössäkin toimivan tulee nähdä ihminen kokonaisuutena ja ymmärtää, että asiakkaiden tarpeisiin kuuluvat fyysisten, psyykkisten ja ruumiillisten tarpeiden lisäksi myös hengelliset, uskonnolliset ja sielunhoidolliset tarpeet. Käsityksemme ihmisten kokonaisuuden

huomioimisesta on korostunut opintojemme aikana. Ammatillisina toimiesamme meidän tulee olla valmiita tukemaan ja antamaan tilaa kaikille elämän osa-alueille ja käymään keskusteluita niihin liittyen. Opinnäytetyössä kuvaamme diakoniatyön perusteita sekä kirkon tarjoamien palveluiden mahdollisuuksia toimia yhteiskuntamme heikoimmassa asemassa olevien tukena. Olemme tuoneet ideoita myös diakoniatyön kehittämiseksi rikosseuraamusasiakkaiden kanssa. Diakoniatyön laajojen toimintamahdollisuuksien ja työn monipuolisuuden ymmärtäminen avartuivat entisestään opinnäytetyön tekemisen aikana.

Yli vuoden kestäneen opinnäytetyöprosessin vahvuudeksi näemme ammatillisen kasvun näkökulmasta asioiden prosessoinnin mahdollistumisen, mikä olisi tiukemmalla aikataululla jäänyt suppeammaksi. Riittävän ajan varaaminen opinnäytetyön tekemiselle varmisti sen laatua, mutta ennen kaikkea vahvasti ammatillista osaamistamme. Opimme, että tutkimuksen tekeminen on matka, jonka aikana oivalluksia syntyy etenkin silloin, kun asioiden annetaan hetkellisesti vain olla.

12.2 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Sosionomin ja diakoniatyöntekijän eettisiin osaamisvaatimukseen kuuluu kyky toimia ihmis- ja perusoikeussäädösten, sosiaalialan arvojen ja ammatteihin liittyvien eettisten periaatteiden mukaisesti. Ammatillisen tulee tiedostaa oma ihmiskäsitöksensä ja sen mahdollinen vaikutus eri asiakasryhmien kanssa tehtävään työhön. Sosionomin, kuten kirkon työntekijänkin tulee ammatissaan edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sekä puolustaa haavoittuvassa asemassa olevia sekä pyrkiä parantamaan heidän olosuhteitaan. (Diakonia-ammattikorkeakoulu. Opiskelu. Opiskelijan polku. Opintojen suorittaminen. Arviointi. Osaamisvaatimukset: sosionomi (AMK) diakoniatyö.) Opinnäytetyön yhtenä tavoitteena oli saada haavoittuvassa asemassa olevien rikosseuraamusasiakkaiden ääni kuuluviin kertomalla heidän kokemuksiaan. Opinnäytetyössä olemme pohtineet rikosseuraamusasiakkaiden asemaa yhteiskunnassa, eri palveluissa sekä opinnäytetyön toimintaympäristöissä tuoden esille toimintatapojen muutosideoita rikosseuraamusta suorittavien tasa-arvoisemman aseman vahvistamisen näkökulmasta. Koko opinnäytetyöprosessin ajan olemme toimineet eettisten periaatteiden

mukaisesti kunnioittaen opinnäytetyön kohderyhmää. Saamamme palautteen mukaan tämä on näkynyt esimerkiksi seminaariryhmissä työstä kertoessamme sekä opinnäytetyöraportissa.

Toimiakseen eettisesti oikein ja välttyäkseen hyvän tieteellisen tutkimuskäytännön loukkaamiselta, tutkijan tulee hallita tutkimuksen tekoon hyväksyttävien menetelmien perusteet ja johdonmukainen käyttö. Tutkimuksen teossa tulee noudattaa alusta loppuun Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeistuksia hyvästä tutkimuseetiikasta. Hyvän tieteellisen käytännön noudattamisella varmistetaan tutkimuksen luotettavuus sekä tulosten uskottavuus, joista tutkimuksen tekijä on vastuussa. Tutkijan on selvitettävä ja haettava tutkimukseen tarvittavat luvat. Tutkimuksessa käytettyjen lähteiden tekijöitä kohtaan tulee toimia eettisesti oikein asioista raportoitaessa ja heidän työtään kunnioittaen mm. olemalla huolellinen tehtyjen viittausten suhteen. Tutkimuksessa käytettävien lähteiden luotettavuuteen tulee myös kiinnittää huomiota. Tutkimusaineiston oikein käsittelyssä ja säilyttämisessä tulee olla tarkka. Tutkimuskäytännön loukkaaminen tarkoittaa tutkimuksen tekijän vilppiä tieteellisessä toiminnassa tai piittaamattomuutta tutkimusta kohtaan tutkimuksen teon aikana tai esitettyjen tutkimustuloksien suhteen. Piittaamattomuus voi ilmetä esimerkiksi lähteiden tarkoituksenmukaisena väärintulkintana tai ymmärtämättömyytenä. (Vilka 2015, 41–43, 47; Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 4–8.)

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimustulokset tai yleistäminen syntyvät saadun aineiston tulkinnasta. Tutkijan näkökulmasta tehty tulkinta muodostuu käytännössä tutkimusaineiston ja teorian kanssa käydystä vuoropuhelusta. Laadullisessa tutkimuksessa työn luotettavuutta arvioidaan koko tutkimuksen tekemisen ajan ja luotettavuus kulminoituu tutkimusta tekevän rehellisyyteen ja läpinäkyväksi tehtyyn toimintaan. Tutkimuksen läpinäkyvyys linkittyy vahvasti tutkimuseetiikkaan. Luotettavuutta arvioidessa voidaan tarkastella esimerkiksi tutkimuksen tekijän puolueettomuutta suhteessa tutkittavaan aiheeseen. Tutkijan on pystyttävä perustelemaan tekemiänsä valinnat ja niiden tarkoituksenmukaisuus. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 163–165; Vilka 2015, 195, 196–198.)

Pyrimme toimimaan koko opinnäytetyön prosessin aikana mahdollisimman avoimesti ja rehellisesti sekä opinnäytetyön ja laadullisen tutkimuksen tekemiseen annettuja ohjeistuksia noudattaen. Seminaareissa ja opinnäytetyöraportissa olemme perustelleet tekemiämme valintoja. Teoreettisina lähteinä olemme käyttäneet luotettavia kirjoja, tutkimuksia sekä luotettavien lähteiden julkaisemia verkkoaineistoja. Olemme pyrkineet käytettyjen materiaalien ja niiden tekijöiden merkitsemisessä huolellisuuteen ja pitämään kiinni lähteiden alkuperäisistä merkityksistä ja viittaamaan niihin tarkoituksenmukaisesti.

Opinnäytetyön suunnitelmaa tehdessä ajattelimme haastateltavien etsimisen heille tuttujen vastaavien ohjaajien kautta vahvistavan haastateltavien luottamusta meitä kohtaan tutkijoina ja lisäävän kiinnostusta toimipisteiden toiminnan kehittämiseen. Näin varmasti osan kohdalla olikin ja joidenkin haastateltavien kohdalla lupauksen antaminen vastaavalle ohjaajalle oletettavasti sitoutti haastateltavaa tutkimukseen osallistumiseen. Ennen tutkimuksen tekemistä kävimme toimipisteissä tutustumassa haastateltaviksi lupautuneisiin. Näiden käyntien aikana saimme itsekin hankittua haastateltavaksi sopivia henkilöitä, minkä vuoksi näemme, että lähtökohtaisesti olisimme voineet koittaa etsiä tutkimukseen osallistuvat itse. Työntekijöiden pyytäessä asiakkaita osallistumaan tutkimukseen on olemassa riski, että haastateltavat valikoituvat tietyn tyyppisiksi. Ulkopuolisten etsiessä haastateltavia riski siihen pienenee. Yhteistyöhenkilöinä toimineet vastaavat ohjaajat pyrkivät kuitenkin pyytämään haastateltaviksi henkilöitä, joiden ajattelivat suhtautuvan myös kriittisesti toimintaa kohtaan.

Tekemämme valinnat opinnäytetyön toteuttamisen suhteen ovat perusteltuja ja teemahaastattelut avoimin kysymyksin toimiva tapa saada vastauksia tutkimuskysymyksiin. Haastattelutilanteessa haastatteluiden nauhoittaminen kuitenkin näytti vaikuttavan haastateltavien rentouteen, minkä vuoksi rikosseuraamusasiakkaiden haastatteluiden nauhoittamisen suhteen toimisimme tulevaisuudessa toisin. Nauhoittamisen sijasta tai rinnalla haastattelut voisi toteuttaa esimerkiksi Mind map -tyylisesti muistiinpanoja tekemällä tai vaihtoehtoisesti kirjaimalla asioita ylös yhdessä haastateltavan kanssa. Toisenlainen toimintapa voisi rentouttaa haastattelutilannetta ja osaltaan lisätä luottamusta haastateltavan nähdessä keskusteluista tehtävät muistiinpanot. Jälkeenpäin mietittynä

vastaavan tutkimuksen tekemiseen voisi sen kohderyhmän ottaa mukaan jo käytettävien menetelmien valintaan, samalla lisäten heidän osallisuuttaan tutkimuksen teossa.

Tutkimuksessa oli tarkoitus katsoa Vertaistuki Rediksen ja Raittilan toimintaa rikosseuraamusasiakkaiden silmin. Opinnäytetyön yhteistyöhenkilönä toimineet vastaavat ohjaajat toimivat opinnäytetyössä tiedonantajina. Nämä haastattelut pitivät sisällään tarkoituksenmukaisesti vain perustietoja toimipisteiden toiminnasta, sillä halusimme alusta alkaen rakentaa kokonaiskuvaa rikosseuraamusasiakkaiden näkökulmasta käsin. Tutkimukseen valituilla haastateltavilla oli jokaisella henkilökohtaisia kokemuksia ehdollisen vankeuden ja/tai valvotun koevapauden aikana toimipisteiden toimintaan osallistumisesta. Tiedonantajina he olivat näin ollen luotettavin lähde kertomaan kokemuksistaan. Ihmisten kokemukset ovat aina subjektiivisia, mutta tutkimuksessa arvokkaita sellaisenaan tutkimuskysymysten ja toimipisteiden toiminnan kehittämisen näkökulmasta.

Tutkimukseen osallistuvien anonymiteetin suhteen tulee toimia sopimusten mukaisesti ja henkilöiden tunnistamattomuus turvaten. Tutkijan tulee kunnioittaa tutkimuksen toimeksiantajaa sekä tutkimukseen osallistuvia henkilöitä. (Vilka 2015, 46.) Sisällönanalyysia tehdessämme kävimme keskustelua siitä, mitä asioita tutkimustuloksissa oli tarpeellista tulla ilmi. Toisen opinnäytetyöntekijän mielestä aineiston sisällössä korostui vahvasti haastateltavan oma kuntoutumisprosessin vaihe, mikä heijastui merkityksellisesti saatujen vastauksien sisältöön. Asiaa mietittyämme ja keskusteltuamme opinnäytetyötä ohjanneen opettajan kanssa päädyimme siihen, että tekemämme tutkimuksen kannalta haastateltavien nykyinen elämäntilanne ei ollut merkityksellinen, koska kyse oli rikosseuraamuksen aikaisien kokemusten kartoittamisesta. Nykyisen elämäntilanteen kuvaaminen olisi osaltaan myös lisännyt haastateltavien tunnistettavuutta, jota pyrimme minimoimaan koko prosessin ajan.

Haastateltavien tunnistamattomuus turvattiin kasaamalla haastatteluaineisto yhteen ja käyttämällä tutkimustuloksien sitaateissa vain yksittäisiä osia haastatteluista todentamaan saatuja tuloksia. Haastattelut tehtiin toimipisteissä, minkä vuoksi emme myöskään erotelleet vastauksia toimipisteittäin, koska tällöin

yksittäinen haastateltava voisi olla helposti tunnistettavissa. Jätimme tuloksista pois kaikki haastateltavan elämäntilannetta tai muuta tunnistettavaa tai yksityiselämään liittyvää tietoa kuvaavat asiat pois. Muilta osin olemme kirjanneet tuloksiin saamamme tiedon sellaisena, kuin haastateltava asiasta on kertonut. Olemme toimineet eettisesti oikein antamalla haastateltaville alusta asti mahdollisimman paljon tietoa opinnäytetyön tarkoituksesta ja tavoitteista. Olemme suhtautuneet ja suhtaudumme saamiimme tietoihin ja tutkimusaineistoon salassa pidettävänä ja luottamuksellisena.

12.3 Opinnäytetyön arviointi

Opinnäytetyöstä antoivat palautetta työelämän yhteistyöhenkilöinä toimineet Vertaistuki Rediksen vastaava ohjaaja Jonna Vähäkuopus ja Raittilan vastaava ohjaaja Marko Karuvaara sekä Kriminaalihuollon tukisäätiön vertaistoimintojen johtajana toiminut Maarit Suomela. Heidän lisäksi olemme saaneet palautetta opinnäytetyön tekemisen ajan seminaariryhmäämme osallistuneilta opiskelijoilta, opponenteina toimineilta sekä opinnäytetyön ohjaavilta opettajilta.

Opinnäytetyö on Kriminaalihuollon tukisäätiön työntekijöiltä saadun palautteen mukaan rakenteeltaan selkeä, taustoitukseltaan kattava ja metodologisesti hyvin toteutettu. Vastaavaa palautetta olemme saaneet opponenteilta ja ohjaavilta opettajilta opinnäytetyöprosessin aikana.

Opinnäytetyön aihe on nähty ajankohtaisena Rikosseuraamuslaitoksen pyrkiessä yhtenäistämään koko organisaationsa toimintaa sekä valvontarangaistusten ja vankilasta asteittaisen vapauttamisen yhteiskuntaan ollessa huomion kohteena rikosseuraamusalalla. Opinnäytetyön aihetta on pidetty mielenkiintoisena ja se on tuonut uutta tietoa sen lukeneille tai siitä kuulleille opiskelijoille. Tavoitteenamme oli rakentaa opinnäytetyöraporttiin kokonaiskuvaa rikosseuraamukseen liittyvistä tekijöistä katsoen asioita rikosseuraamusasiakkaiden näkökulmasta ja tuoden heidän äänensä kuuluville. Saamamme palautteen mukaan olemme onnistuneet tässä kiitettävästi.

Tutkimustuloksissamme ilmennyt Vertaistuki Rediksen ja Raittilan toiminnasta tiedottamiseen liittyvä haaste on yhteistyötaholta saadun palautteen mukaan näyttäytynyt myös Kriminaalihuollon tukisäätiön omissa asiakastytyväisyyskyselyissä sekä käytännön työssä. Vankiloiden sisäisten rajoitustoimien vuoksi vankilassa pidetyt infot tavoittavat useimmiten vain pienen osan rikosseuraamustaan vankilassa suorittavista. Tilannetta nähdään hankaloittavan osaltaan vankien jatkuva vaihtuvuus, minkä vuoksi tehokkaimmaksi tiedon jakamisen välineeksi on osoittautunut tiedonkulku vangilta toiselle vangille. Tutkimustulosten mukaisesti esimerkiksi tämän ”puskaradion” hyödyntäminen rakenteellisemmin ja rikosseuraamusasiakkaiden kanssa yhdessä suunnitellen nähdään tärkeäksi toiminnan kehittämiskohteeksi.

Rikosseuraamusasiakkaiden toiminnan kehittämiseksi ja ideoiden kohdistuminen vankiloiden toimintaan, toimipisteiden toiminnan sijasta, ovat näkyneet tutkimustamme vastaavasti Kriminaalihuollon tukisäätiön omissa asiakaskyselyissä. Yhteistyöhenkilömme näkevät tämän olevan selkeä haaste rikosseuraamusasiakkaille suunnattujen toimintojen kehittämisessä sekä asiaksi, johon tulisi löytää ratkaisuja.

Tutkimustuloksissa esiin noussut tarve tietoteknillisten taitojen ohjaukseen nähtiin Kriminaalihuollon tukisäätiölle arvokkaana, koska heillä on käytössään toimipiste, jonka kohdennettuna tehtävänä on ohjata esimerkiksi älypuhelimien käytössä sekä viranomaisasioiden hoitamisessa tietotekniikan välityksellä. Rikosseuraamusasiakkaita ajatellen toimipisteiden välistä yhteistyötä ja työnjakoa tulee siis tulevaisuudessa tehostaa.

Kriminaalihuollon tukisäätiöltä saadun palautteen mukaan rangaistusajan suunnitelmiin liittyvää verkostotyötä tai toimintaan osallistumiseen liittyviä ehtoja olisi voinut opinnäytetyössä selvittää tarkemmin, esimerkiksi olemalla yhteydessä Rikosseuraamuslaitokseen tai vankilassa toimivaan rikosseuraamusesimieheen, käytäntöjen ollessa toisistaan eroavia, kuten haastateltavatkin toivat esille. Opinnäytetyön rajaukseen tulee kiinnittää huomiota koko opinnäytetyöprosessin ajan, minkä vuoksi näimme, että kyseisten osa-alueiden lisääminen olisi vaatinut

opinnäytetyötä laajemman tutkimuksen tekemistä. Aiheet toimisivat mielestämme yksinäänkin tarpeellisina tutkimuksen kohteina, esimerkiksi opinnäytetyössä.

12.4 Jatkotutkimusideoita

Tutkimustulosten mukaan informaation kulkua vankiloihin tulisi parantaa. Tiedon jakamiseen vankilan sisällä tarvitaan yhteistyön kehittämistä mm. vankiloissa esimiehinä toimivien kanssa haastateltavien tuotua ilmi, ettei vankilan henkilökunnalta saanut tietoa Vertaistuki Rediksen tai Raittilan toimintaan osallistumisen mahdollisuudesta. Useampi haastateltava ajatteli, että tiedonkulun parantamisella mahdollistettaisiin parhaimmillaan nykyistä useamman rikosseuraamusta suorittavan toimipisteiden toimintaan kiinnittyminen ja sitä kautta muutoksen mahdollisuus elämään sitä haluaville. Toimipisteissä tulisi miettiä yhdessä rikosseuraamusasiakkaiden kanssa, millä keinoin tiedonkulkua vankiloihin voisi tehostaa. Informaation kulkuun liittyvän toimintamallin rakentaminen olisi mahdollista tehdä esimerkiksi opinnäytetyön muodossa.

Opinnäytetyön tekemisen aikana toimipisteiden tekemässä verkostotyössä näyttyi kehitettäviä osa-alueita. Rikosseuraamuslaitoksen ja vankiloiden ollessa rikosseuraamusasiakkaiden toimintaan osallistumisesta päättäviä tahoja ja näiden käytäntöjen vaihdellessa, olisi hyvä tehdä selvitys esimerkiksi siitä, mitkä toiminnot katsotaan hyväksyttäviksi rikosseuraamuksen aikana toimipisteiden ulkopuoliseen toimintaan osallistumisen suhteen. Kriminaalihuollon tukisäätiön ja toimipisteiden toimintaa ajatellen selkeät raamit mahdollistaisivat osaltaan toimipisteiden toimintojen kehittämisen sellaisiksi, että niissä voitaisiin toimia entistä paremmin ja monipuolisemmin rikosseuraamusasiakkaiden tukena rikosseuraamuksen aikana. Kriminaalihuollon tukisäätiöllä on tarjolla vertaistoimintojen lisäksi esimerkiksi Helsingissä Hard Luck- nettikahvila, jossa rikostaustaisia tuetaan tietoteknisissä asioissa. Näistä olemassa olevista palveluista ja hyväksytyksi katsotuista toiminnoista voisi rakentaa paletin, josta rangaistusajan suunnitelmaa tehdessä rikosseuraamusta suorittavalla olisi mahdollisuus valita tarpeisiinsa vastaavia

toimintoja. Rikosseuraamusta suorittava saisi samalla myös tietoa palveluista, joita olisi mahdollisuus hyödyntää muuttuvien tarpeiden mukaisesti.

Kriminaalihuollon tukisäätiön Vertaistuki Rediksessä ja Raittilassa tarjotaan toimintaa eri asiakasryhmille, joiden tarpeet voivat osittain olla päällekkäisiä, mutta myös erota toisistaan. Näiden eri asiakasryhmien ja erityisesti rikosseuraamusasiakkaiden säännöllinen mukaan saaminen palveluiden suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin olisi äärimmäisen tärkeää. Rikosseuraamusasiakkaiden mukaan saamisella vahvistettaisiin heidän osallisuuttaan ja voitaisiin varmistaa, että toiminta vastaa heidän todellisia tarpeitaan. Asiakkaiden kokemuksia ja ajatuksia olisi hyvä kartoittaa säännöllisin välein opinnäytetyömme tavoin kohdennetusti tai keskittyen tiettyyn näkökulmaan, kuten päihitteettömyyden tukemisen keinoihin tai vertaistuen merkitykseen.

LÄHTEET

- Diakonia-ammattikorkeakoulu. Opiskelu. Opiskelijan polku. Opintojen suorittaminen. Arviointi. Osaamisvaatimukset: sosionomi (AMK) diakoniatyö. Saatavilla 24.4.2020 <https://www.diak.fi/opiskelu/opiskelijan-polku/opintojen-suorittaminen/arviointi/osaamisvaatimukset-sosionomi-amk-diakoniatyo/>
- Gothóni, R. (2012). Kehittyvä diakoniatyö. Teoksessa R. Góthoni, R. Helosvuori, K. Kuusimäki & K. Puuska, *Kantakaa toistenne kuormia. Diakoniatyön perusteet ja käytäntö* (s. 190–233). Helsinki: Kirjapaja.
- Harra, T., Sipari, S. & Mäkinen, E. (2017). Hyvää tahtova hyvinvointi – palvelujen kehittämiskumppanuus. Teoksessa A. Pohjola, M. Kairala, H. Lyly & A. Niskala, *Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi. Asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveystaloudissa* (s. 145–164). Tampere: Vastapaino.
- Hautala, S. & Kaarakka, O. (2018). Vankilasta vapautuminen sosiaalisen kuntoutuksen haasteena. Teoksessa J. Lindh, K. Härkäpää & K. Kostamo-Pääkkö (toim.), *Sosiaalinen kuntoutuksessa* (s. 318–344). Rovaniemi: Lapland university Press.
- Helosvuori, R. (2012). Vaikuttava diakonia. Teoksessa R. Góthoni, R. Helosvuori, K. Kuusimäki & K. Puuska, *Kantakaa toistenne kuormia. Diakoniatyön perusteet ja käytäntö* (s. 165–189). Helsinki: Kirjapaja.
- Hietala, O. (2018). Sosiaalisen kuntoutuksen yhteiskehittämisessä osallisuus avautuu kaikille. Teoksessa H. Kostilainen & A. Nieminen (toim.), *Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia* (s. 10–24). (Diak työelämä 13). Saatavilla 1.4.2020 https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/141721/Diak_Ty-elama_13_verkko.pdf?sequence=4&isAllowed=yhttps://link.springer.com/chapter/10.1057/978-1-137-54215-1_5https://link.springer.com/chapter/10.1057/978-1-137-54215-1_5
- Kippola-Pääkkönen, A. (2018). Vertaistuen hyödyt ja haasteet kuntoutuksessa. Teoksessa J. Lindh, K. Härkäpää & K. Kostamo-Pääkkö (toim.),

Sosiaalinen kuntoutuksessa (s. 174–191). Rovaniemi: Lapland university Press.

Kirkko Helsingissä. Hermannin diakoniatalo. Saatavilla 25.5.2019

<https://www.helsinginseurakunnat.fi/artikkelit/hermannindiakoniatalo>

Kirkko Helsingissä. Hermannin diakoniatalon henkilökunta. Saatavilla 25.5.2019

<https://www.helsinginseurakunnat.fi/artikkelit/henkilokunta>

Kivivuori, J. (2013). *Rikollisuuden syyt*. (2. uud. p.) Vantaa: Hansaprint.

KJ 1055/1993. Kirkkojärjestys. Saatavilla

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931055?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=kirkkoj%C3%A4rjestys#O3L6>

Kriminaalihuollon tukisäätiö. Strategia 2019–2021. Saatavilla 1.6.2019

https://www.krits.fi/wp-content/uploads/2018/12/Krits_strategia_esite_12s_sahkoinen.pdf

Kriminaalihuollon tukisäätiö. Säätiö. Hankkeet. Raittila. Saatavilla 1.6.2019

<https://www.krits.fi/saatio/verkostot/raittila/>

Kriminaalihuollon tukisäätiö. Säätiö. Palvelumme. Vertaistuki Redis. Saatavilla

1.6.2019 <https://www.krits.fi/saatio/palvelumme/vertaistuki-redis/>

Kriminaalihuollon tukisäätiö. Säätiö. Tutustu säätiöön. Mitä säätiö tekee. Saata-

villa 1.6.2019 <https://www.krits.fi/saatio/tutustu-saatioon/mita-saatio-tekee/>

Kriminaalihuollon tukisäätiö. Säätiö. Tutustu säätiöön. Tausta. Saatavilla

1.6.2019 <https://www.krits.fi/saatio/tutustu-saatioon/tausta/>

Kriminaalihuollon tukisäätiö. Tietoa. Tuomio tulossa. Mikä on ransu ja miksi se

on tärkeä? Saatavilla 2.6.2019 <https://www.krits.fi/tietoa/tuomio-tulossa/mika-on-ransu-ja-miksi-se-on-tarkea/>

Kuusimäki, K. (2012). Diakonia kirkon perustehtävänä. Teoksessa R. Góthoni, R. Helosvuori, K. Kuusimäki & K. Puuska, *Kantakaa toistenne kuormia. Diakoniatyön perusteet ja käytäntö* (s. 11–48). Helsinki: Kirjapaja.

L 1054/1993. Kirkkolaki. Saatavilla

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054#O3L11P2>

L 1301/2014. Sosiaalihuoltolaki. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

L 39/1889. Rikoslaki. Saatavilla

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L2a>

L 629/2013. Laki valvotusta koevapaudesta. Saatavilla

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2013/20130629>

L 731/1999. Suomen perustuslaki. Saatavilla

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L10>

L 767/2005. Vankeuslaki. Saatavilla

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767>

L 953/2009. Laki rikosseuraamuslaitoksesta. Saatavilla [https://www.fin-](https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090953)

[lex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090953](https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090953)

Nieminen, A. (2018). Sosiaalisen kuntoutuksen määritelmä, kentät ja mahdollisuudet. Teoksessa H. Kostilainen & A. Nieminen (toim.), *Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia* (s. 10–24). (Diak työelämä 13). Saatavilla 1.4.2020

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/141721/Diak_Tyoelama_13_verkko.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Niskala, A. Kairala, M & Pohjola, A. (2017). Asiakkaan aseman ja toimijaroolin muutos. Teoksessa A. Pohjola, M. Kairala, H. Lyly & A. Niskala, *Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi. Asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveystaloudissa* (s. 7–12). Tampere: Vastapaino.

Oikeusministeriö (3.10.2014). Oikeudenmukainen, avoin ja luottamukselle rakentuva yhteiskunta. Oikeusministeriön hallinnonalan tulevaisuus-
katsaus 2014. Oikeusministeriön julkaisu 41/2014. Saatavilla
15.6.2019

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76551/om_tulevaisuus_katsaus2014_18_s.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Perrin, C. & Blagden, N. (2016). Movements towards desistance via peer-support roles in prison. In *the Voluntary Sector in Prisons* (s. 19–30). Palgrave Macmillan, New York. Saatavilla 18.4.2020

Rikoksentorjuntaverkosto. Rikoksentorjunta.fi. Rikosten ehkäisy. Teorioita rikollisuuden syistä. Saatavilla 15.4.2020

<https://rikoksentorjunta.fi/teorioita-rikollisuuden-syista>

- Rikosseuraamuslaitos (2014). Täytäntöönpano. Vapautuminen. Valvottu koevapaus. Saatavilla 12.7.2019
<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/vapautuminen/valvottukoevapaus.html>
- Rikosseuraamuslaitos (2018a). Vankeus. Saatavilla 12.7.2019
<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/vankeus.html>
- Rikosseuraamuslaitos (2018b). Yhdyskuntaseuraamukset. Yhdyskuntapalvelu. Saatavilla 12.7.2019
<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/yhdyskuntaseuraamukset/yhdyskuntapalvelu.html>
- Rikosseuraamuslaitos (2018c). Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2018. Saatavilla 13.7.2019
https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/AWHmQGSQj/Rikosseuraamuslaitoksen_tilastollinen_vuosikirja_2018_WWW2.pdf
- Rikosseuraamuslaitos (2019). Täytäntöönpano. Yhteydet ulkopuolelle. Poistumisluvat. Saatavilla 13.7.2019
<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/yhteydetulko-puolelle/poistumisluvat.html>
- Rikosseuraamuslaitos (29.1.2020). Arvot ja strategia. Saatavilla 23.7.2020
<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/arvot.html>
- Rikosseuraamuslaitos. Risen strategiakartta. Tavoitteet ja kehittämisalueet kaudelle 2019–2022. Vuoden 2019 toimenpiteet. Saatavilla 14.6.2019
https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/liitteet_rise/UGSFLhnpJ/Rise_strategiakartta_2019_toimenpiteet1-7.pdf
- Rättyä, L. (2012). Diakoniatyö yksilöiden ja perheiden parissa. Teoksessa R. Góthoni, R. Helosvuori, K. Kuusimäki & K. Puuska, *Kantakaa tois-tenne kuormia. Diakoniatyön perusteet ja käytäntö* (s. 80–110). Helsinki: Kirjapaja.
- Saari, J. (2015). Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Tallinna: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Suonio, M. (2014). Sosiaalityö ja penologia. Sosiaalityö rangaistusteoreettisessa ajattelussa. Teoksessa H. Lindeborg, M. Suonio & T. Lassila

(toim), *Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla* (s. 73–87). Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2014. Suomen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012*. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Saatavilla 18.4.2020

https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Vilka, H. (2015). *Tutki ja kehitä*. Jyväskylä: PS-kustannus.

LIITE 1. Kirje haastateltavalle

Haastatteluun mukaan lähtemistä miettivälle tai haastatteluun lupautuneelle!

Ensimmäiseksi halutaan kiittää siitä, että harkitset tai olet lupautunut auttamaan meidän opintojen lopputyön tekemisessä kertomalla kokemuksistasi vankeus- tai valvontarangaistuksen aikana Vertaistuki Rediksen tai Raittilan toimintaan osallistumisesta. Toimipisteissä halutaan ottaa kävijöitä mukaan toiminnan kehittämiseen eli on tärkeää kuulla kävijöiden kokemuksia toiminnasta. Haastatteluiden on tarkoitus olla rentoa keskustelua, jossa voidaan tehdä alla oleviin kysymyksiin vielä tarkentavia kysymyksiä.

- 1) Miten olet päätnyt osallistumaan Vertaistuki Rediksen /Raittilan toimintaan? 2) Minkälaiseen toimintaan olet osallistunut?
- 3) Kenelle toimipisteiden toiminta on suunnattu?
- 4) Millaiseksi olet kokenut toimintaan osallistumisen?
- 5) Koit toimintaan osallistumisen epämiellyttäväksi/mielekkääksi. Mitkä tekijät ovat vaikuttaneet siihen?
- 6) Miten nykyisiä toimintoja voisi kehittää?
- 7) Millaista toimintaa toivoisit toimipisteissä olevan?
- 8) Millainen toiminta tukisi ehdottoman vankeusrangaistuksen tai valvotun koevapauden aikana toimintaan osallistuvaa?
- 9) Millaisia kokemuksia sinulla on Vertaistuki Rediksessä tai Raittilassa tapahtuvasta diakonia-työstä?
- 10) Koit diakoniatyön epämiellyttäväksi/mielekkääksi: mitä tekijät ovat vaikuttaneet siihen? / Sinulla ei ole kokemusta diakoniatyöntekijän tapaamisesta/tietoa diakoniatyöntekijän toimipisteessä käymisestä. Oletko ollut tietoinen mahdollisuudesta tavata diakoniatyöntekijää?
- 11) Miten toimipisteissä tapahtuvaa diakoniatyötä voisi kehittää?
- 12) Onko vielä jotain mitä haluaisit/kertoa?

Kaikki käytävät keskustelut ovat luottamuksellisia ja opinnäytetyöntekijöitä sitoo vaitiolovelvollisuus! Haastattelut kirjataan niin, ettei kukaan haastateltavista ole tunnistettavissa opinnäytetyössä ja aineisto säilytetään salatuissa tiedostoissa.

Kiittäen:

Krista Sjöberg ja Emilie Bollström

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki

LIITE 2. Haastattelu ja aineiston käyttöluupa

Haastateltava nro. H1, H2, H3, H4....

(Numero aineiston analysoimista varten)

Kokemukset ovat (ympyröi): Vankeuden
Valvontarangaistuksen
aikaisia.

ja kohdistuvat (ympyröi): Vertaistuki Rediksen
Raittilan
toimintaan.

Minulle on kerrottu ja olen ymmärtänyt, että Kriminaalihuollon tukisäätiön Vertaistuki Redikselle / Raittilalle tehtävän opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää toimipisteiden toimintaa.

Annan suostumukseni haastattelun tekemisille ja siitä nousevan aineiston käytölle tunnistamattomana Emilie Bollströmin ja Krista Sjöbergin opinnäytetyössä.

Kyllä Ei

Päivämäärä, paikka ja haastateltavan allekirjoitus

Suostumus haastatteluun ja aineiston käyttöön skannataan suojattuun tiedostoon, johon muilla kuin opinnäytetyön tekijöillä ei ole pääsyä. Suostumus haastatteluun näytetään ainoastaan Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetyön arvioijille, mikäli opinnäytetyön prosessin luotettavuus on tarve näyttää todeksi.

LIITE 3. Haastattelukysymykset

- 1) Miten olet päätynyt osallistumaan Vertaistuki Rediksen/Raittilan toimintaan?
- 2) Millaiseen toimintaan olet osallistunut?
- 3) Kenelle toimipisteiden toiminta on suunnattu?
- 4) Millaiseksi olet kokenut toimintaan osallistumisen?
- 5) Koit toimintaan osallistumisen epämiellyttäväksi/mielekkääksi. Mitkä tekijät ovat vaikuttaneet siihen?
- 6) Miten nykyisiä toimintoja voisi kehittää?
- 7) Millaista toimintaa toivoisit toimipisteissä olevan?
- 8) Millainen toiminta tukisi ehdottoman vankeusrangaistuksen tai valvotun koevapauden aikana toimintaan osallistuvaa?
- 9) Millaisia kokemuksia sinulla on Vertaistuki Rediksessä tai Raittilassa tapahtuvasta diakoniatyöstä?
- 10) Koit diakoniatyön epämiellyttäväksi/mielekkääksi: mitä tekijät ovat vaikuttaneet siihen? / Sinulla ei ole kokemusta diakoniatyöntekijän tapaamisesta/tietoa diakoniatyöntekijän toimipisteessä käymisestä. Oletko ollut tietoinen mahdollisuudesta tavata diakoniatyöntekijää?
- 11) Miten toimipisteissä tapahtuvaa diakoniatyötä voisi kehittää?
- 12) Onko vielä jotain mitä haluaisit/kertoa?